

KLIMAATGELIJKHEID

Naar een planeet voor de 99%

Embargo: 20 november 2023 – 00:01 uur Nederlandse tijd.

Terwijl de wereld geconfronteerd wordt met opeenvolgende klimaatrecords en klimaatrampen, blijft de CO₂-uitstoot van de rijkste burgers wereldwijd onverminderd hoog. In het huidige tempo is het wereldwijde koolstofbudget in 2028 op. Daarmee groeit de vrees dat de opwarming van de aarde met maximaal 1,5°C niet meer haalbaar is.

Twee van de drie Nederlanders hebben een CO₂-uitstoot die negen keer te hoog is om de opwarming wereldwijd te beperken tot 1,5 graad. Die grote CO₂-voetafdruk wordt veroorzaakt door hun consumptie, dus alles wat ze direct verbruiken, van energie in hun woning tot reizen en kleding. In een wereld die snel warmer wordt door dit consumptiegedrag, scheidt dat een grote verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een oplossing.

Maar het terugdringen van overconsumptie is niet alleen de verantwoordelijkheid van de consument, het is een gezamenlijke opdracht waarbij vooral de overheid veel sterker moet sturen op het terugdringen van CO₂-emissies.

© Oxfam Novib November 2023

Deze briefing paper is geschreven door Jacqueline Persson, met medewerking van onder meer Jacqueline Schuiling, Hilde Stroot, Bertram Zagema, Marita Hutjes, Madelon Meijer, Nout van der Vaart, Marieke Meeske en Winne van Woerden. Voor nadere informatie over de inhoud van deze briefing paper: info@oxfamnovib.nl.

Op deze publicatie rust copyright, maar de inhoud mag zonder kosten gebruikt worden voor lobbydoeleinden, onderwijs en onderzoek, met vermelding van de bron. Verzoek om alle gebruik van deze informatie te melden bij de auteur.

Oxfam Novib, Postbus 30919, 2500 GX Den Haag, Nederland, +31 (0) 70 3421621, info@oxfamnovib.nl.

Foto voorkant: Mensen in een huis aan het water op palen in een informele nederzetting in Manilla, Filipijnen. Credits: Robin Hammond / Panos.

INHOUDSOPGAVE

Wereldwijde strijd.....	4
Inleiding.....	5
1. Klimaatimpact en ongelijkheid	7
1.1 Ongelijkheid in wie wordt getroffen	7
1.2. Ongelijkheid in wie zich kan beschermen en aanpassen	9
2. Ongelijkheid in wie de klimaatcrisis heeft veroorzaakt	12
2.1 Hoofdverantwoordelijk: rijke landen, rijke mensen.....	12
2.2 Rol van Nederland	15
2.3 Onze (over)consumptie	17
2.4 Wat kan beter?.....	19
2.5 Voldoende draagvlak?.....	22
3. Doorbreek de vicieuze cirkel.....	24
3.1 Wat is er nodig en wat zijn de afspraken?	24
3.2 Betaalt Nederland zijn fair share?	27
4. Snel naar een eerlijke transitie.....	30

WERELDWIJDE STRIJD

Negatieve gevolgen van klimaatverandering en ongelijkheid zijn twee kanten van één medaille. Of je nu kijkt naar de verdeling tussen landen of binnen landen: overall betalen mensen met de laagste inkomens, vrouwen, mensen van kleur, inheemse volken en andere gemarginaliseerde groepen de prijs van klimaatverandering. Intussen groeien de vermogens van de rijken gestaag door. Zij hebben het geld om de impact van klimaatverandering op hun levens te voorkomen of te vermijden.

Wereldwijd staan steeds meer mensen op voor klimaatrechtvaardigheid. Een wereld waarin ambitieuze klimaatactie hand in hand gaat met een beter leven voor iedereen.

“De klimaat- en ongelijkheids crisis zijn geen afzonderlijke kwesties. De ineenstorting van het klimaat en de ongelijkheid zijn met elkaar verbonden en voeden elkaar. Als we er één willen overwinnen, moeten we beide overwinnen.” – Greta Thunberg, klimaatactivist uit Zweden.

‘Het is hoog tijd dat rijke landen gaan betalen voor de schade die ze hebben aangericht en nog steeds aanrichten. Klimaatfinanciering is geen ontwikkelingshulp. Het is een schadevergoeding.’ – Eric Njuguna, klimaatactivist uit Kenia.

‘Ik heb vaak op klimaatconferenties gesproken waar wereldleiders mijn verhaal welwillend aanhoorden. Maar ze luisterden niet. Ik wil verandering zien. Daar vecht ik voor.’ – Marinel Sumook Ubaldo, klimaatactivist uit de Filipijnen. Maakte als 15-jarige de verwoestingen door tyfoon Haiyan mee.

“We vragen niet om goedmakertjes van de grote vervuilers. We vragen om klimaatrechtvaardigheid. De hele wereld moet weten dat er honderden, duizenden, miljoenen mensen opstaan.” – Pavel Martiarena, klimaatactivist uit Peru.

INLEIDING

‘Het hele idee, dat ik ook wel in Den Haag hoor, dat wij de groene gekkie zijn die op de troepen vooruitloopt, klopt niet. We lopen achteraan!’

De quote is van professor Jan Rotmans, die in een populaire talkshow uitlegt dat Nederland meer moet én kan doen om de klimaatcrisis te bestrijden. Rotmans vindt het belangrijk om dit verhaal ook aan een breed publiek te vertellen. Want het punt is: politiek Den Haag vertelt dit verhaal meestal níet aan de Nederlandse bevolking. En daarmee verdwijnt ook de noodzaak tot drastisch ingrijpen uit beeld.

Opeenvolgende regeringen erkennen dat Nederland actie moet ondernemen tegen de opwarming van de aarde. Alleen: ze vinden dat Nederland, met een CO₂-reductiedoel van 55% in 2030, al behoorlijk zijn best doet. We leggen zonnepanelen, plaatsen windmolens, isoleren huizen en experimenteren met groene waterstof. En, zo is de boodschap, op deze manier kunnen we ons huidige consumptieniveau min of meer handhaven. ‘Groene groei’ is het sleutelwoord voor Nederlandse politici en bedrijven, als het gaat over een duurzame toekomst.

Ook de maatregelen die Nederland neemt tegen de gevolgen van klimaatverandering, richten zich vooral op de bescherming van Nederland zelf. Als het gaat om de bescherming van landen en mensen die het hardst worden geraakt, is de Nederlandse regering minder daadkrachtig.¹ Terwijl juist rijke industrielanden als Nederland met hun decennialange enorme CO₂-uitstoot, hoofdverantwoordelijk zijn voor de klimaatrampen die lage- en middeninkomens al jarenlang treffen. Toch komen rijke landen slechts moeizaam over de brug met – internationaal afgesproken – financiering voor adaptatie, een duurzame energietransitie en geleden klimaatschade in deze landen.

Die (klimaat)onrechtvaardigheid stelt Oxfam Novib in dit rapport aan de kaak. De ongemakkelijke, maar reële boodschap is dat rijke landen als Nederland veel te veel CO₂ uitstoten om de wereldwijde temperatuurstijging tot 1,5 graad te kunnen beperken. Het goede nieuws is dat een emissiearme wereldeconomie, waarin iedereen goed kan leven, nog altijd mogelijk is. Maar dat vereist radicaler én rechtvaardiger ingrijpen dan rijke landen nu doen. De komende jaren zijn cruciaal, zo waarschuwde het VN-klimaatpanel IPCC in zijn meest recente rapport. Acties die we nu (niet) nemen, kunnen nog duizenden jaren gevolgen hebben. Gevolgen die nu al keihard gevoeld worden in het mondiale Zuiden.

Oxfam Novib richt in dit rapport de schijnwerpers op een doorslaggevende factor in het klimaatverhaal: de consumptie door de rijkste 10% van de wereld. De gigantische CO₂-uitstoot – de helft van alle wereldwijde CO₂ – die deze consumptie veroorzaakt, móet drastisch omlaag. En als je weet dat twee van de drie Nederlanders behoort tot deze groep van rijkste wereldburgers, is de boodschap duidelijk. Zonder de consumptie-uitstoot van de rijkste 10% aan te pakken, inclusief de 66% van alle Nederlanders²

‘Het hele idee, dat ik ook wel in Den Haag hoor, dat wij de groene gekkie zijn die op de troepen vooruitloopt, klopt niet. We lopen achteraan!’

Zonder de consumptie-uitstoot van de rijkste 10% aan te pakken gaan we het 1,5 graaddoel nooit bereiken.

die hierbij hoort, gaan we het 1,5 graaddoel nooit bereiken.

Dát is het eerlijke verhaal dat politici in rijke landen aan hun burgers moeten vertellen. Het is contraproductief om vol te houden dat onze economieën kunnen blijven groeien, als dat maar groen gebeurt. Als we de wereldtemperatuurstijging op een rechtvaardige manier onder de 1,5 graad willen houden, moet de uitstoot van rijke landen als Nederland veel drastischer omlaag. Doen we dat niet en gunnen we elke wereldburger een leefbaar inkomen, dan hebben we meerdere planeten nodig om aan de stijgende consumptiebehoefte te voldoen – zelfs als we alle productie en producten veel energie-efficiënter maken.

Oxfam Novib pleit voor snellere, radicalere klimaatactie door Nederland en andere rijke landen in het mondiale Noorden. Dat betekent: niet alleen de eigen uitstoot razendsnel verminderen door de consumptie van de rijkste 10% en de CO₂-uitstoot door bedrijven stevig aan te pakken maar ook doorpakken met het fors verhogen van de noodzakelijke fondsen voor de financiering van klimaatactie en klimaatschade in lage inkomenslanden. Waarbij het belangrijkste principe is: de vervuiler betaalt. Alleen zo doorbreken we de vicieuze cirkel waarin landen en mensen verstrikt raken door de rampzalige combinatie van toenemende klimaatimpact en ongelijkheid.

'Waarom moeten wij als piepklein landje zo nodig het voortouw nemen?', is een veelgehoorde vraag die ook aan professor Rotmans werd gesteld. Omdat wij geen piepkleine economie zijn, maar wereldwijd op de 19de plaats staan, legde Rotmans uit. Omdat we heel lang een achterblijver, en nog steeds een middenmoter zijn als het gaat om duurzame energieproductie.³ Omdat de Nederlandse CO₂-voetafdruk onevenredig groot is – veel te groot voor onze eerlijke bijdrage aan het 1,5 graaddoel. Sinds het begin van de industriële revolutie heeft Nederland meer CO₂ uitgestoten dan bijna alle Afrikaanse landen bij elkaar.⁴ Nederland is dus sterk medeverantwoordelijk voor de enorme klimaatproblemen waarmee mensen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika al jarenlang worstelen. Het wordt hoog tijd dat we die verantwoordelijkheid nemen.

Sinds het begin van de industriële revolutie heeft Nederland meer CO₂ uitgestoten dan bijna alle Afrikaanse landen bij elkaar.

1. KLIMAATIMPACT EN ONGELIJKHEID

1.1 ONGELIJKHEID IN WIE WORDT GETROFFEN

Dat landen in Afrika, Zuid-Azië, Latijns-Amerika, kleine eilandstaten en het Noordpoolgebied het kwetsbaarst zijn voor klimaatverandering, is bekend, maar kan niet genoeg benadrukt worden. Deze gebieden kampen nu al met extreme droogte, verwoestende overstromingen en orkanen, smeltende gletsjers en permafrost, binnendringend zeewater, gedegradeerde bossen en verlies aan biodiversiteit. Hier zijn ook de langetermijneffecten van klimaatverandering al voelbaar, in de vorm van chronisch lagere oogsten en watertekorten. Hier worden huizen, infrastructuur, inkomstenbronnen en levens van miljoenen mensen verwoest. Het sterftecijfer door klimaatverandering lag in deze regio's tussen 2010 en 2020 vijftien keer hoger dan in de rijkere delen van de wereld.⁵

Het sterftecijfer door klimaatverandering lag in lage inkomenslanden tussen 2010 en 2020 vijftien keer hoger dan in de rijkere delen van de wereld.

Extreme droogte en honger teisteren de Hoorn van Afrika al jaren. Gebieden worden onleefbaar en (drink)water voor mensen, dieren en gewassen is steeds moeilijker te vinden, hoe diep de putten ook worden geslagen. In 2022 hadden 4,35 miljoen mensen in Oost-Afrika humanitaire hulp nodig als direct gevolg van klimaatverandering.⁶ Aan de andere kant van het continent, in West-Afrika, zetten overstromingen in 2022 een half miljoen hectare landbouwgrond onder water. Wegen en bruggen werden weggeslagen, 300.000 huizen raakten beschadigd en 1,5 miljoen mensen ontheemd.⁷ In datzelfde jaar troffen overstromingen in Pakistan 33 miljoen mensen; het land telde ruim 1700 doden, 2,2 miljoen beschadigde huizen en een verwoeste infrastructuur.⁸

GROTERE ECONOMISCHE ONGELIJKHEID

Onderzoek laat zien dat de opwarming van de aarde leidt tot een veel grotere daling van de economische productie in warmere landen (vooral gelegen in het mondiale Zuiden, met lage historische CO₂-emissies) dan in koudere landen (vooral gelegen in het mondiale Noorden, met hoge historische CO₂-emissies). Tussen 1961 en 2010 liep India 31% van zijn economische groei mis, in vergelijking met een situatie zonder klimaatverandering.⁹

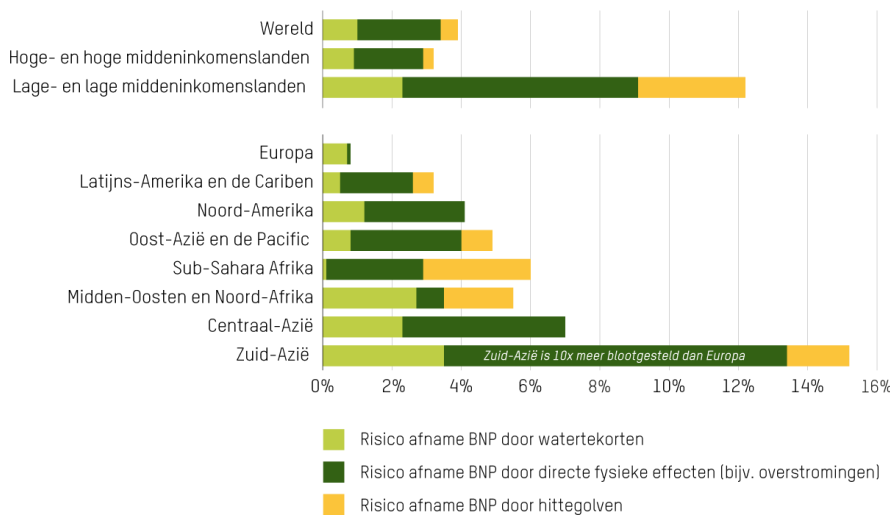
En deze trend zet door: in Zuid-Azië kan de klimaatschade in 2050 oplopen tot tussen de 10% en 18% van het bruto binnenlands product (bbp). Dit is z'n 15 keer zoveel als het klimaatgerelateerde bbp-verlies dat Europa verwacht (zie figuur 1).¹⁰

De daling van de economische productie in vooral warmere landen in het mondiale Zuiden heeft vooral te maken met verminderde opbrengsten in de landbouw, verminderde arbeidsproductiviteit en negatieve effecten op de gezondheid van mensen, wat stijgende gezondheidskosten met zich meebrengt. Veel lage-inkomenlanden zijn voor hun inkomsten afhankelijk van de landbouwsector, wat hun kwetsbaarheid voor klimaatverandering vergroot. Klimaatverandering heeft vooral in Afrika geleid tot lagere opbrengsten uit de landbouw, met name vanwege kortere groeiseizoenen en droogte.¹¹

Arme landen worden harder geraakt door klimaatverandering dan rijke landen. Dat heeft er nu al toe geleid dat de economische ongelijkheid 25% groter is dan ze zou zijn zonder een opwarmende aarde.

Dat armere landen harder worden geraakt door klimaatverandering dan rijke landen heeft er nu al toe geleid dat de economische ongelijkheid tussen landen 25% groter is dan ze zou zijn zonder een opwarmende aarde.¹²

RISICO AFNAME BNP BIJ ONVOLDENDE KLIMAATMAATREGELEN (SCENARIO RCP 4.5)

Bron: Copyright © 2022 by Standard & Poor's Financial Services.
Aantekening: countries' income and regional classification is based on World Bank.

Figuur 1. In Zuid-Azië kan de klimaatschade in 2050 tot 15 keer groter zijn dan in Europa.

Over welke uitstoot hebben we het?

Territoriale emissies: CO₂-uitstoot die wordt toegerekend aan het land waarin ze wordt uitgestoten. Bij de vaststelling van de Nederlandse reductiedoelstellingen ten opzichte van 1990 – 55% in 2030, netto nul in 2050 – baseert de regering zich op territoriale emissies, conform de richtlijnen van het IPCC.¹³

CO₂-voetafdruk of consumptie-emissies: hierin tellen we alle CO₂-uitstoot mee die is veroorzaakt door de consumptie van goederen en diensten door Nederlanders. Inclusief de CO₂ die voor de productie hiervan in het buitenland is uitgestoten. En exclusief de CO₂ van goederen en diensten die naar het buitenland zijn geëxporteerd. De CO₂-uitstoot van de verschillende inkomensgroepen die we in dit rapport presenteren zijn consumptie-emissies van 1990 tot 2019.

Cumulatieve emissies: de totale hoeveelheid CO₂-emissies die in de loop van de tijd is uitgestoten door een land of inkomensgroep.

Het Klimaatakkoord van Parijs en de 1,5 graaddoelstelling: het Klimaatakkoord van Parijs is een mondiaal verdrag dat in 2016 in werking is getreden. Daarin spraken 185 landen wereldwijd af om de opwarming van de aarde te beperken tot flink minder dan 2 graden Celsius (ten opzichte van 1850-1900) en zich in te spannen om die stijging te beperken tot 1,5 graad. Om dit doel te bereiken moeten de emissies wereldwijd elk jaar drastisch dalen en in 2050 netto nul bereiken.

Koolstofbudget: de maximale hoeveelheid CO₂ die nog in de atmosfeer mag vrijkomen om de doelstelling van maximaal 1,5 graad opwarming te behalen.

1.2. ONGELIJKHEID IN WIE ZICH KAN BESCHERMEN EN AANPASSEN

Ook rijke landen worden overvallen door de snelheid waarmee het klimaat verandert. Denk aan de overstromingen in Limburg, België en Duitsland in 2021 of aan de enorme bosbranden in Griekenland, Portugal en Frankrijk in 2023. Het verschil met landen in het mondiale Zuiden: zij hebben geen financiële reserves om hun economieën aan te passen, hun inwoners te beschermen en de schade na afloop te herstellen. Sterker nog, elke nieuwe klimaatramp kost ze miljarden. Zo maakt de impact van klimaatverandering lage-inkomenslanden nog armer dan ze al zijn. Klimaatapartheid, wordt deze kloof wel genoemd.

(GEEN) GELD VOOR BESCHERMING

Nederland steekt veel geld in klimaatadaptatie. We bouwen dijken, passen ons waterbeheer aan, trainen de brandweer en helpen bedrijven te verduurzamen. Individuen met voldoende geld isoleren hun huizen, schaffen airco's aan en vliegen naar Thailand als ze genoeg hebben van de steeds nattere winters. Hoewel ook de ongelijkheid binnen Nederland ervoor zorgt dat grote groepen veel harder getroffen worden, hebben we het als land ontzettend veel beter voor elkaar dan landen als Pakistan of Mozambique.

Wij kunnen onszelf tenminste nog beschermen tegen de zwaardere weersextremen die ook Nederland volgens recente KNMI-scenario's¹⁴ te wachten staan.

Wereldwijd zien we hetzelfde patroon: vooral rijke mensen en rijke landen hebben het geld, de macht en de invloed om zichzelf te beschermen. Groepen en landen met lagere inkomens moeten het grotendeels zelf uitzoeken. Een goed voorbeeld van dit contrast vormt de nasleep van de overstromingen in Duitsland (2021) en Pakistan (2022). Waar de schadepost in Duitsland \$ 40 miljard bedroeg en die in Pakistan \$ 50 miljard, wist Duitsland vrijwel het hele budget binnen enkele weken op te hoesten. Voor Pakistan, dat zucht onder een enorme schuldenlast¹⁵, brachten internationale donoren weliswaar \$ 10 miljard bij elkaar (in januari 2023), maar 90% daarvan was in de vorm van leningen.¹⁶ Niet alleen was dat veel te weinig om het land weer op te bouwen, het betekent ook dat de schuldenlast van Pakistan verder oploopt waardoor het land nog moeilijker zal kunnen investeren in adaptatiemaatregelen om een volgende overstroming te voorkomen.

In Bangladesh besteden arme plattelandshuishoudens zo'n 15% van hun inkomens aan maatregelen om zichzelf te beschermen tegen overstromingen, stormen en andere klimaatrampen. Waar vrouwen in hun eentje voor het gezin zorgen, loopt dat zelfs op tot 30%. Hun inkomen is lager waardoor ze verhoudingsgewijs meer kosten hebben. Daarnaast is de zorg voor kinderen en naasten de verantwoordelijkheid van vrouwen. In totaal geven rurale huishoudens in Bangladesh zo'n \$ 2 miljard uit aan maatregelen om hun land en dieren te beschermen en bijvoorbeeld de vloeren van hun huis te verhogen.¹⁷

ONGELIJKHEID BINNEN LANDSGREZEN

Maar ook binnen landen tekent de klimaatimpact zich af langs de ongelijkheidsgrenzen. Mensen met lage inkomens en gemarginaliseerde groepen leven vaker in gebieden die kwetsbaar zijn voor overstromingen en stormen. Ze hebben slechtere huizen die weinig bescherming bieden tegen extreem weer en geen spaargeld, verzekeringen of overheidshulp. In Indiase sloppenwijken is het gemiddeld 7,6 graden warmer dan in de naastgelegen wijken met betere woningen en meer groen.¹⁸ Ook mensen met lage inkomens en andere gemarginaliseerde bevolkingsgroepen in rijke landen hebben een grotere overlijdenskans door hittestress dan hun welvarender landgenoten blijkt uit onderzoek in Duitsland en de Verenigde Staten.¹⁹ Voor Nederland is dit (nog) niet onderzocht.

Na orkaan Katrina in New Orleans (VS) in 2005 zagen we dat de zwarte gemeenschap op alle fronten zwaarder was getroffen. Hun huizen stonden in gebieden die kwetsbaar waren voor overstromingen, 30% van de zwarte bewoners had geen auto om mee te vluchten²⁰ en ze kregen minder geld van de overheid om hun huizen te repareren. De hoogte van dat bedrag was namelijk afhankelijk van de waarde van hun huis, niet van de schade (die groter was dan de schade aan de vaak hoger – en dus veiliger – gelegen huizen van witte bewoners).²¹

In Bangladesh besteden arme plattelandshuishoudens zo'n 15% van hun inkomens aan maatregelen om zichzelf te beschermen tegen overstromingen, stormen en andere klimaat-rampen.

In Indiase sloppenwijken is het gemiddeld 7,6 graden warmer dan in de naastgelegen wijken met betere woningen en meer groen.

Omgekeerd groeit het bewijs dat gelijkheid helpt om de impact van klimaatrampen te verminderen. Hoe gelijkjer een samenleving, hoe beter ze in staat is om gezamenlijk risico's te beheersen. Zowel door die risico's (en de bescherming daartegen) eerlijker te verdelen als door het totale risiconiveau te verlagen.²² Een studie naar 573 grote overstromingsrampen in 67 midden- en hoge-inkomenlanden concludeerde dat het dodental in de meest ongelijke landen zeven keer hoger was dan dat in landen met meer gelijkheid.²³

Een studie naar 573 grote overstromingsrampen in 67 midden- en hoge-inkomenlanden concludeerde dat het dodental in de meest ongelijke landen zeven keer hoger was dan dat in landen met meer gelijkheid.

Twee wijken in Mumbai (India) die naast elkaar liggen tonen extreme ongelijkheid. In de arme wijk Dharavi is het op de heetste dagen tot zes graden warmer dan in de rijke wijk Bandra Kurla.

2. ONGELIJKHEID IN WIE DE KLIMAATCRISIS HEEFT VEROORZAAKT

In Parijs spraken wereldleiders in 2015 af dat ze de mondiale temperatuurstijging ruim onder de 2 graden Celsius zouden houden en liever nog onder de 1,5 graad. Die laatste ambitie is voor kwetsbare landen in het mondiale Zuiden eigenlijk al ontoereikend. Op dit moment is de aarde sinds de industriële revolutie ‘slechts’ 1,1-1,2 graden opgewarmd²⁴ en we weten hoe desastreus dat al uitpakt voor mensen en landen in de frontlinie van klimaatverandering. Het is dus letterlijk van levensbelang voor miljarden mensen dat de wereldwijde CO₂-uitstoot zo snel mogelijk omlaag wordt gebracht, zodat we daadwerkelijk onder die 1,5 graad temperatuurstijging blijven.

Maar daar lijkt het helemaal niet op. Vorig jaar gaf het IPCC al aan te verwachten dat de mondiale uitstoot in 2030 juist verder zal stijgen, met 10,6% ten opzichte van 2010 en adviseerde regeringen wereldwijd met klem om de totale emissies ten opzichte van 2019 te verminderen, met 43% in 2030 en met 60% in 2035.²⁵ Uit het dit jaar verschenen Global Stocktake-rapport (waarin de klimaatdoelen en plannen van alle landen bij elkaar worden opgeteld) blijkt opnieuw dat klimaatplannen tekortschieten om het mondiale reductiedoel van 43% in 2030 te halen.²⁶ Ook het internationaal energieagentschap IEA, wereldwijd het meest vooraanstaande instituut op gebied van energie, geeft aan dat de verduurzaming van de economie wereldwijd te langzaam gaat, en roept eveneens op tot veel krachtiger wereldwijd klimaatbeleid.²⁷

2.1 HOOFDVERANTWOORDELIJK: RIJKE LANDEN, RIJKE MENSEN

In een notendop: rijke landen zijn hoofdverantwoordelijk voor de huidige klimaatcrisis. Die verantwoordelijkheid is allereerst te wijten aan hun historische of cumulatieve uitstoot (zie kader op pagina 9). Zo komt 62% van deze uitstoot voor rekening van Noord-Amerika en Europa samen, terwijl de historische uitstoot van Afrika en Latijns-Amerika samen slechts 6% is.²⁸ De verantwoordelijkheid van rijke landen weegt extra zwaar, omdat zij hun welvaart en economische groei niet alleen hebben kunnen realiseren door het gebruik van fossiele bronnen met een enorme CO₂-uitstoot, maar ook door de eeuwenlange (en nog altijd voortdurende) uitbuiting van lage-inkomenlanden en handelsrelaties die vooral gunstig uitpakken voor het mondiale Noorden.²⁹

Precies vanwege deze historische verantwoordelijkheid spraken wereldleiders al in 1992 af dat rijke landen hun broeikasemissies veel

Vorig jaar gaf het IPCC al aan te verwachten dat de mondiale uitstoot in 2030 verder zal stijgen, met 10,6% ten opzichte van 2010.

62% van de historische CO₂-uitstoot komt voor rekening van Noord-Amerika en Europa samen, terwijl de historische uitstoot van Afrika en Latijns-Amerika samen slechts 6% is.

sneller moeten reduceren en dat zij lage inkomenslanden financieel moeten steunen in de strijd tegen klimaatverandering. Deze afspraak is ook vastgelegd in het Klimaatakkoord van Parijs.³⁰

CO₂-voetafdruk

Zoals we in het kader op pagina 9 uitleggen, geeft de CO₂-voetafdruk een vollediger beeld van de CO₂-uitstoot die het gevolg is van onze consumptie, omdat ook de uitstoot die in het buitenland plaatsvindt wordt meegeteld. Vooral in rijke landen kunnen deze buitenlandse emissies een behoorlijk deel uitmaken van de CO₂-voetafdruk. Stockholm Environment Institute (SEI) en Oxfam hebben uitgerekend dat de gemiddelde CO₂-voetafdruk per wereldbewoner in 2030 2,8 ton CO₂ zou moeten zijn om het 1,5 graaddoel te halen.³¹ In 2019 stootten Nederlanders gemiddeld nog ruim 10 ton CO₂ uit per persoon.³²

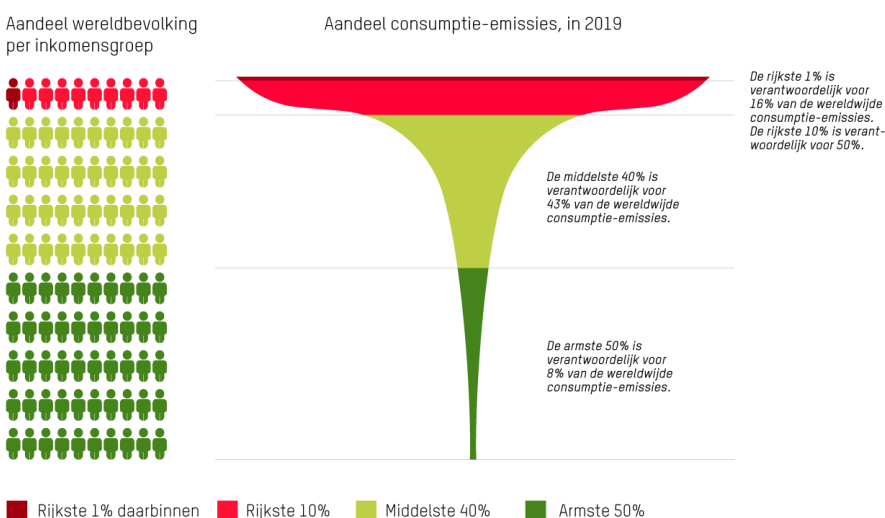
CO₂-UITSTOOT VAN DE RIJKSTE 10%

Kijken we naar de CO₂-uitstoot van vandaag, dertig jaar na 1992, dan zien we dat de G20-landen, de grootste economieën ter wereld, nog steeds zo'n 78% van de mondiale uitstoot veroorzaken.³³

Kijken we niet naar de uitstoot op landenniveau maar per inkomensgroep wereldwijd dan blijkt dat de rijkste 10% van alle wereldbewoners verantwoordelijk is voor de helft van alle CO₂-uitstoot, met name veroorzaakt door hun consumptie (zie figuur 2). Zij vliegen vaker, hebben grotere auto's en maken daarmee meer kilometers, ze wonen in grotere huizen, eten vaker vlees en kopen meer spullen. Voor alles wat zij doen en gebruiken, wordt CO₂ uitgestoten. Van de bouwmaterialen voor hun huis tot de brandstof voor hun auto's en vluchten.

De rijkste 10% van alle wereldbewoners is verantwoordelijk voor de helft van alle CO₂-uitstoot, met name veroorzaakt door hun consumptie.

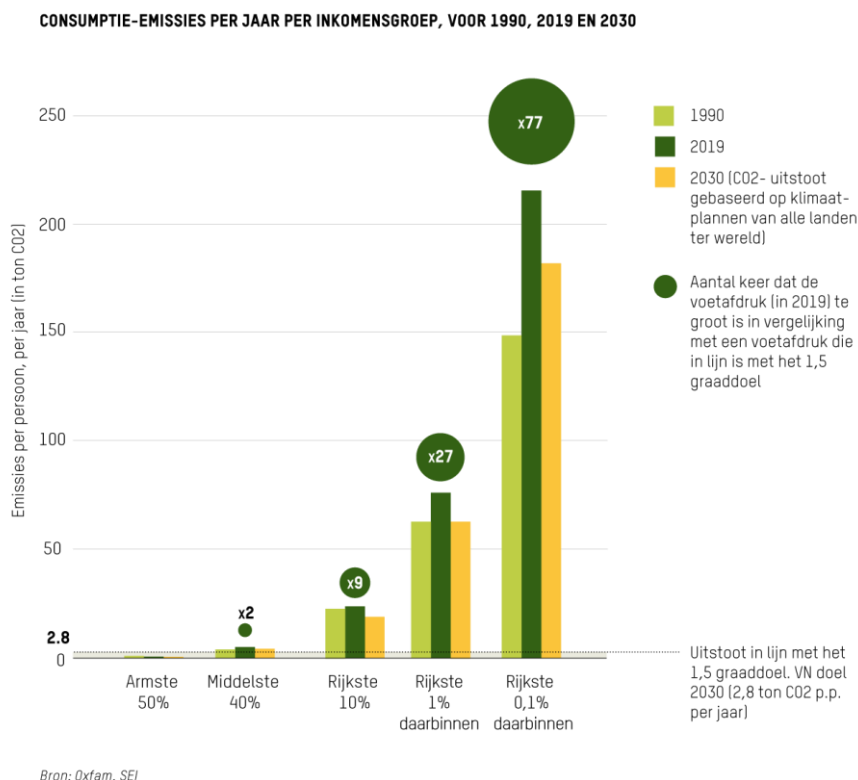
CONSUMPTIE-EMISSIES PER INKOMENSGROEP IN 2019 (WERELD)

Figuur 2. De consumptie door de rijkste 10% van de wereld veroorzaakt de helft van alle wereldwijde CO₂. De armste 50% van de wereld veroorzaakt slechts 8% van de wereldwijde emissies. Bron: Oxfam, SEI.³⁴

De rijkste 1% ter wereld neemt zelfs 16% van de wereldwijde CO₂-uitstoot voor zijn rekening, evenveel als de armste 66% wereldburgers.³⁵ De CO₂ van deze superrijken is, net zoals die van de rijkste 10%, afkomstig van hun consumptie, zoals privéjets, jachten en andere energieslurpende luxe. Binnen die 1% rijksten maakt een kleinere groep het nog bonter: in 2018 stootten twintig miljardairs elk 8000 ton CO₂ per jaar uit in hun dagelijkse bestaan³⁶ – een gigantisch verschil met de 2,8 ton CO₂ die elke aardebewoner in 2030 nog zou mógen uitstoten.

Figuur 3 toont de jaarlijkse CO₂-uitstoot van de verschillende inkomensgroepen in 1990, 2019 en de te verwachten uitstoot in 2030. Voor de rijkste 10%, en helemaal voor de rijkste 1% en 0,1% is die uitstoot al bijna 30 jaar onverminderd veel te hoog. In 2019 was de uitstoot van de rijkste 10% zo'n 24 ton CO₂ per jaar. Als we de opwarming onder de 1,5 graad willen houden, moet die uitstoot in 2030 maar liefst 9 keer minder zijn (dat betekent: met 88% teruggebracht).³⁷ De rijkste 1%, die zo'n 77 ton CO₂ per jaar uitstoot, moet de uitstoot zelfs met 96% terugbrengen.³⁸ Het meest verontrustend is dat op basis van de klimaatactieplannen van regeringen wereldwijd de uitstoot van de rijkste 10% (en vooral 1%) onverminderd hoog blijft. Overheden wereldwijd lijken – vertrouwend op de belofte van groene groei – na te laten om de emissies van de rijksten wereldwijd stevig aan te pakken.

Figuur 3. Jaarlijkse uitstoot per inkomensgroep wereldwijd in 1990, 2019 en 2030.

De noodzaak van een flinke reductie in de CO₂-uitstoot van de rijkste 10% wordt nog duidelijker wanneer we ons realiseren dat we niet alleen het 1,5 graaddoel willen halen, maar ook armoede en honger moeten bestrijden. Kijk naar deze simpele rekensom: de armste 1% verdient nu \$ 0,5 per dag. Als zij in plaats daarvan \$ 25 per dag verdienen – de welvaartsgrens van de Wereldbank³⁹ – én hun totale aandeel in het mondiale inkomen blijft hetzelfde, dan gaat iederéén dus 50 keer meer verdienen. Dan stijgt het totale mondiale inkomen van \$ 130 biljoen (2021) naar \$ 6482 biljoen.⁴⁰ Stel je het bijbehorende grondstoffenverbruik en consumptieniveau met bijbehorende CO₂-uitstoot voor – zelfs als producten en productie veel zuiniger en energie-efficiënter zijn – en je beseft: dat is het einde van onze planeet. Als we ervan uitgaan dat we klimaatverandering én armoede willen bestrijden – en dat willen we – dan kunnen we niet anders dan de wereldwijde verdeling in emissie-uitstoot drastisch aanpakken.

2.2 ROL VAN NEDERLAND

Wetenschappers van het IPCC maakten een inschatting hoeveel CO₂ we in totaal, wereldwijd, nog kunnen uitstoten als we willen dat de aarde niet meer dan 1,5 graad opwarmt en komt daarbij uit op maximaal 300 miljard ton CO₂ vanaf 2020.⁴¹ Dit noemen we het koolstofbudget. Stoten we meer uit, dan stijgt de mondiale temperatuur onvermijdelijk met méér dan 1,5 graad.

Vergelijk het met een ballon. Als deze maximaal is gevuld met broeikasgassen, is de wereld 1,5 graad warmer. Je ziet dat we nog 300 miljard ton CO₂ kunnen uitstoten voordat de ballon vol is. Omdat de ballon kan oprekken, kunnen we daarna wel doorgaan met CO₂ uitstoten. Maar het gevolg is dat de mondiale temperatuurstijging steeds verder boven de 1,5 graad komt. Met alle consequenties van dien, vooral voor mensen in lage- en middeninkomenslanden. Als we dit koolstofbudget van 300 miljard ton CO₂ gelijk zouden verdelen over alle wereldburgers, heeft bijvoorbeeld Nederland nog maar 667 miljoen ton te gaan. In ons huidige uitstoottempo is dat budget eind 2023 op.⁴²

Als we het koolstofbudget van 300 miljard ton CO₂ gelijk zouden verdelen over alle wereldburgers, kan Nederland nog 667 miljoen ton CO₂ uitstoten. In ons huidige uitstoottempo is ons budget eind 2023 op.

Tellen we ook de emissies mee die in het verleden zijn uitgestoten, dan is er voor rijke landen helemaal geen koolstofbudget meer over. Nederland heeft sinds de industriële revolutie 11,9 miljard ton CO₂ uitgestoten, oftewel bijna 0,7% van de mondiale uitstoot.⁴³ Omgerekend naar inwoners, heeft Nederland slechts 'recht' op 0,22%. Dat betekent dat we ons eerlijke deel al drie keer hebben verbruikt.

ONZE NATIONALE REDUCTIEDOELEN: ONVOLDOENDE EN ONRECHTVAARDIG

Over het Nederlandse (en Europese) doel om 55% minder CO₂ uit te stoten in 2023 en zo in 2050 uit te komen op 'netto nul' kunnen we daarom kort zijn: die ambitie is veel te laag, oneerlijk en gevaarlijk. Oxfam Novib geeft aan wat Nederland moet doen – en waarom.

Het recent gepubliceerde Global Stocktake-rapport⁴⁴ toont dat er een gapend gat zit tussen de opgetelde reductiedoelen van alle landen en de

reductie die daadwerkelijk nodig is om onder de 1,5 graden te blijven. Hoewel landen tijdens de klimaattoppen in Glasgow (2021) en Sharm-el-Sheikh (2022) beloofden dat ze de doelstellingen voor 2030 opnieuw zouden bekijken en zo nodig zouden aanscherpen (als de global stock take dat vereist), houdt Nederland vast aan het reductiedoel van 55% in 2030. Weliswaar heeft de EU haar ambitie met 2% opgeschroefd tot 57%, vooral te realiseren door (her)bebouwing binnen de EU, maar ook dit is verre van voldoende om het 1,5 graaddoel in zicht te houden.⁴⁵

Diverse wetenschappers en ngo's dringen aan op een veel snellere CO₂-reductie door rijke landen zoals Nederland en andere EU-landen. In navolging van de Europese Wetenschappelijke Adviesraad voor Klimaatverandering⁴⁶ adviseerde de Nederlandse Wetenschappelijke Klimaatraad (WKR) in augustus 2023 een broeikasgasvermindering met 90-95% in 2040.⁴⁷ Het Europese advies is, zo citeert de WKR, 'gebaseerd op een onderzoek naar wat nodig is om wereldwijde opwarming tot 1,5°C te beperken, wat mondiaal rechtvaardig is gelet op de historische uitstoot en beschikbare middelen van de EU, en wat haalbaar is.' Ook CAN Europe, een klimaatcoalitie van 180 organisaties waaronder Oxfam, roept de EU op al in 2030 haar uitstoot met 65% te verminderen en op netto nul emissies uit te komen per 2040.⁴⁸

Om een verder escalerende klimaatcrisis te voorkomen, die vooral lage inkomenslanden hard treft, moet Nederland dus versneld op weg naar nul CO₂-uitstoot. Daarbij hoort een verhoging van de huidige doelstellingen: 65% in 2030 uitkomend op netto nul in 2040.

Wat daar nadrukkelijk niet bij hoort, is nieuwe kolen-, olie- en gaswinning. Zowel het IPCC als het internationale energieagentschap (IEA) concludeert dat hiervoor in een 1,5 graadscenario geen ruimte is⁴⁹; de huidige productiecapaciteit van deze fossiele brandstoffen is al veel meer dan we nog mogen verbranden. 'Als regeringen de klimaatcrisis serieus nemen, kunnen ze vanaf nu niet meer investeren in olie, gas en steenkool', stelde IEA-directeur Fatih Birol twee jaar geleden al.⁵⁰ Nederland zegt de klimaatcrisis serieus te nemen, maar zou dan terug moeten komen op het kabinetsvoornemen om sneller en meer gas te winnen in de Noordzee, zowel op korte als lange termijn.⁵¹ Dit plan is bovendien slecht te rijmen met de aansluiting van Nederland bij de High Ambition Coalition, die in mei 2023 de G7 nog opriep tot volledige uitfasering van fossiele brandstoffen.

Nederland zegt de klimaatcrisis serieus te nemen, maar zou dan terug moeten komen op het kabinetsvoornemen om sneller en meer gas te winnen in de Noordzee, zowel op korte als lange termijn.

PAKKET AAN NATIONALE MAATREGELEN ONVOLDOENDE

Elke jaar komt het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) met een Klimaat en Energieverkenning (KEV) op basis waarvan wordt beoordeeld of ons klimaatbeleid in lijn is met de gestelde doelen. Omdat de Klimaat en Energieverkenning van 2022 aantoonde dat de 55% emissiereductie bij lange na niet zou worden gehaald (we kwamen uit op 39 tot 50% emissiereductie)⁵² kwam het kabinet in het voorjaar van 2023 met een aanvullend pakket klimaatmaatregelen. Daarbij verhoogde ze de inzet naar 60% emissiereductie in 2030 om de beoogde 55% met grotere waarschijnlijkheid te behalen.

De KEV 2023 laat zien dat ook dit maatregelenpakket onvoldoende is: '46-57% emissiereductie in 2030 is mogelijk met de klimaatplannen waarvoor een inschatting kon worden gemaakt.'⁵³ Daarmee is het allerm minst zeker dat de Nederlandse doelstellingen daadwerkelijk worden gehaald. De in de KEV genoemde 57% emissiereductie is alleen haalbaar als alle beleidsvoornemens die het PBL kon doorrekenen én volledig en tijdig worden uitgevoerd én maximaal effect hebben. Dat is niet realistisch, zegt ook de Raad van State: 'Zo is de effectiviteit van veel beleidsvoornemens afhankelijk van niet-stuurbare, externe factoren, zoals het weer en de elektriciteitsmarkt.'⁵⁴

2.3 ONZE (OVER)CONSUMPTIE

Zoals we in paragraaf 2.1 lezen is de rijkste 10% van de mensen wereldwijd verantwoordelijk voor bijna de helft van alle CO₂-uitstoot. Die grote CO₂-voetafdruk wordt veroorzaakt door hun consumptie, dus alles wat ze direct verbruiken, van energie in hun woning tot reizen en kleding. Ook als die goederen en diensten in het buitenland zijn geproduceerd.

In Nederland behoort 66% van alle mensen tot de wereldwijd rijkste 10% die verantwoordelijk is voor de helft van alle CO₂-emissies.⁵⁵ In een wereld die snel warmer wordt door dit consumptiegedrag, scheidt dat een grote verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een oplossing. Sinds 2008, toen het Kyoto-protocol⁵⁶ in werking trad, is de CO₂-voetafdruk per inwoner van Nederland weliswaar gedaald, maar veel te langzaam (zie figuur 4). Zeker als je bedenkt dat in 2030 elke wereldbewoner gemiddeld nog maximaal 2,8 ton CO₂ mag uitstoten.

In Nederland behoort twee op de drie Nederlanders tot de rijkste 10% wereldwijd die verantwoordelijk is voor de helft van de wereldwijde CO₂-emissies.

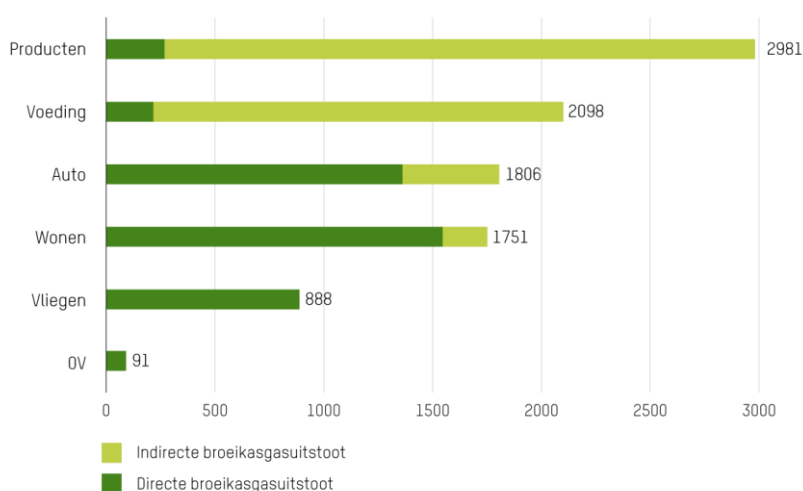
Figuur 4. CO₂-voetafdruk in Nederland. Tussen 2015 en 2019 is de CO₂-uitstoot van de gemiddelde Nederlander vrijwel gelijk gebleven. Data: Oxfam/ SEI.

Misschien verrassend, maar van de totale CO₂-uitstoot van het gemiddelde Nederlandse huishouden wordt 31% veroorzaakt door de aankoop van – vooral elektronische – producten. Mobiliteit is ook een grote bron van CO₂-uitstoot. Het autogebruik van Nederlanders zorgt voor 18% van de CO₂-uitstoot per huishouden, en vliegen voor 9%. Voedselconsumptie, en dan met name vlees en zuivel, veroorzaakt 21% van de CO₂-uitstoot per huishouden en wonen (energie, bouwmaterialen) 18%.⁵⁷

WAAR STOTEN WE ONZE CO₂ UIT?

Het Greenhouse Gas Protocol dat wereldwijd wordt gebruikt om de uitstoot van broeikasgassen te berekenen, onderscheidt directe en indirecte emissies. Onze directe uitstoot is voornamelijk het gevolg van aardgasverbruik (vooral om onze woning mee te verwarmen) en brandstofverbruik (voor de auto). Naast directe broeikasgasuitstoot zijn er veel ‘verborgen’ emissies, die bijvoorbeeld worden uitgestoten bij de vervaardiging van consumptieartikelen of de productie van vlees. Onder verborgen emissies valt ook het energieverbruik dat nodig is voor de productie en het vervoer van die producten. Figuur 5 laat zien dat vooral voor de categorieën producten en voeding de indirecte emissies in Nederland heel hoog zijn.

JAARLIJKSE BROEIKASGASUITSTOOT (KG CO₂-EQUIVALENTEN) PER CATEGORIE PER HUISHOUDEN

Bron: data copyright CE Delft 2018

Figuur 5. Jaarlijkse uitstoot van gemiddelde Nederlander. Producten en voeding genereren de meeste verborgen emissies. ©2019. CE Delft⁵⁸

Van de indirecte emissies wordt een aanzienlijk deel buiten onze landsgrenzen uitgestoten. In totaal ligt zo'n 40% van de Nederlandse broeikasgas-voetafdruk buiten onze landsgrenzen, zegt zowel het PBL⁵⁹ als de Nederlandse overheid in haar internationale klimaatstrategie.⁶⁰ Daarmee wentelen we een enorm deel van onze emissie-verantwoordelijkheid af op het buitenland, vaak landen in het mondiale Zuiden.

De afwenteling is zelfs groter dan onze voetafdruk doet vermoeden. Zoals we uitleggen in het kader 'Over welke uitstoot hebben we het?' op pagina 9, tellen we bij de berekening van de CO₂-voetafdruk alle uitstoot mee die is veroorzaakt door de consumptie van goederen en diensten door Nederlanders. Inclusief de CO₂ die voor de productie hiervan in het buitenland is uitgestoten. En exclusief de CO₂ van goederen en diensten die naar het buitenland zijn geëxporteerd. Omdat we in Nederland ook erg veel CO₂ uitstoten voor exportproducten, is het aandeel emissies dat we in het buitenland uitstoten slecht gedeeltelijk in onze voetafdruk terug te zien.

En dan zijn er nog de enorme 'overloopeffecten' van de Nederlandse consumptie: de schade die we aanrichten aan het milieu en de leefomgeving van mensen elders op de wereld. Denk aan de grondstoffenwinning voor onze elektronische gadgets, de soja voor onze varkens, of de palmolie in onze shampoo. Productie die vaak gepaard gaat met vervuiling, watertekorten, landdegradatie, biodiversiteitsverlies en mensenrechtenschendingen in het mondiale Zuiden, waardoor lokale gemeenschappen zich nog moeilijker kunnen wapenen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Nederland scoort in dit opzicht extreem slecht⁶¹ en staat praktisch onderaan de lijst van landen met het grootste overloopeffect.⁶² Ook onze landvoetafdruk is enorm: de totale hoeveelheid land die we in 2017 voor onze consumptie nodig hadden was zo'n beetje driemaal het oppervlak van Nederland.⁶³ Alleen al voor onze vlees- en zuivelconsumptie gebruiken we een gebied zo groot als twee derde van Nederland.⁶⁴

Nederland staat praktisch onderaan de lijst van landen die de meest schade aanricht aan het milieu en de leefomgeving van mensen elders op de wereld.

2.4 WAT KAN BETER?

We zagen dat 66% van alle Nederlanders tot de wereldwijd 10% rijkste mensen behoort die samen de helft van alle CO₂ uitstoot. Dat betekent dat twee op de drie Nederlanders in deze groep valt. Als we het 1,5 graaddoel op een eerlijke manier willen halen, moeten deze Nederlanders hun uitstoot dus flink verminderen. Gaan we uit van een individueel koolstofbudget van 2,8 ton CO₂ in 2030 dan moeten de CO₂-emissies van de gemiddelde Nederlander met 72% omlaag.⁶⁵ Dat betekent onvermijdelijk: veel minder consumeren.

Toch is dit zelden het eerlijke verhaal dat we van de meeste politici horen. Ons klimaatbeleid leunt al jaren op het geloof in 'groene groei', waarbij de twijfelachtige aanname is dat onze economie en dus ons huidige consumptiepatroon door kan groeien, terwijl de uitstoot van broeikasgassen en de behoefte aan grondstoffen zullen dalen.

Daarnaast is ons klimaatbeleid in de eerste plaats gericht op het verminderen van nationale CO₂-uitstoot. Het verduurzamen van de consumptie in Nederland staat voorop, waardoor er weinig rekening wordt gehouden met negatieve effecten daarvan buiten onze landsgrenzen.

De enorme hoeveelheden grondstoffen, energie en schaarse mineralen die we uit het buitenland moeten halen voor onze energietransitie om de huidige consumptie op peil te houden is immens. Voor de noodzakelijke energietransitie zijn schaarse mineralen en metalen nodig, zoals iridium, lithium en kobalt. Nederland heeft van sommige van de schaarse mineralen, met ons huidige consumptieniveau, wel 10% tot 25% van de huidige wereldwijde productie nodig.⁶⁶ Dat we die hoeveelheid kunnen importeren is niet alleen onwaarschijnlijk, maar ook onrechtvaardig: de schaarse metalen moeten een wereldwijde energietransitie mogelijk maken en niet dienen om het consumptieniveau van de rijkste 10% wereldwijd te handhaven.

Om ons huidige consumptiepeil te handhaven heeft Nederland 10% tot 25% van de huidige wereldwijde productie iridium en lithium nodig.

Daarnaast produceren we zelf onvoldoende energie om onze consumptie op peil te houden. Het demissionaire kabinet stelde in juni 2023 in een brief aan de Kamer dat Nederland in aanloop naar 2040 zo'n 40-70% van de groene waterstof die het nodig heeft voor zijn energietransitie moet importeren.⁶⁷ Daarvoor maakt het nu al afspraken met vele landen waaronder bijvoorbeeld Namibië. Daarmee besteedt Nederland feitelijk zijn energietransitie uit aan landen die deze bronnen hard nodig hebben om de eigen bevolking van duurzame energie te voorzien. In Namibië bijvoorbeeld, heeft meer dan 40% van de bevolking nog geen toegang tot energie. Met de plannen die er liggen wordt schone energie in Namibië opgewekt en omgezet in waterstof die vervolgens naar Nederland wordt geëxporteerd. Zonder dat de bevolking in Namibië daar zelf van profiteert. Wetenschappers waarschuwen dan ook voor het risico van 'groene kolonisatie', waarbij lage-inkomenslanden opnieuw alleen worden beschouwd als grondstofproducenten.⁶⁸

Tenslotte is het demissionaire kabinet van plan om in te zetten op zogenaamde 'negatieve emissies' door CO₂ uit de lucht te halen en op te slaan, bijvoorbeeld in een leeg gasveld of onder de zeebodem.⁶⁹ RWE, de grootste energieproducent van Nederland en Europa, is momenteel gestart met de officiële vergunningprocedure om de kolencentrale in Eemshaven om te bouwen naar een biomassacentrale waarbij de CO₂ zal worden afgevangen en opgeslagen. Gaat dit plan door, dan betekent dit dat de regering terugkomt op haar eerdere besluit⁷⁰ om de inzet van biomassa af te bouwen. Ook de SER drong hierop aan omdat de wereldwijde beschikbaarheid van biograndstoffen beperkt is en Nederland daar geen onevenredig groot beslag op zou mogen leggen.⁷¹ In antwoord op kamervragen waarom biomassa opnieuw in de klimaatplannen verschijnt gaf Minister Jetten aan een substantieel verschil te zien tussen de inzet van biograndstoffen voor energiedoeleinden, en de inzet van biograndstoffen voor het bewerkstelligen van negatieve emissies.⁷²

De WKR stelt dat 'alleen technologische oplossingen naar verwachting onvoldoende zijn om de klimaatdoelen te halen [...] de raad stelt dat het verbruik van klimaat- en milieubelastende producten omlaag moet en dat er beleid nodig is om te zorgen dat consumenten en bedrijven duurzame keuzes maken en minder energie verbruiken. 'Dat gaat niet vanzelf en het is niet alleen een verantwoordelijkheid van het individu,' aldus de raad. 'De overheid moet nu belangrijke stappen nemen'.⁷³

WELKE MIDDELEN KAN DE NEDERLANDSE REGERING INZETTEN?

CONCRETE DOELEN VOOR CONSUMPTIEVERMINDERING EN HET TERUGDRINGEN VAN DE VOETAFDruk

Om de veel te grote CO₂-voetafdruk van (vooral de rijkste 66% van) de Nederlanders aan te pakken, moet de regering snel concrete doelen en actieplannen gaan opstellen. Een groot aantal partijen in de Tweede Kamer heeft hier al op aangedrongen. Ook het Interdepartementale Beleidsonderzoek (IBO) Klimaat⁷⁴ adviseerde het kabinet om maatregelen te nemen om de wereldwijde Nederlandse voetafdruk terug te dringen en leefstijlbeleid te ontwikkelen. Een belangrijke maatregel waar het IBO mee kwam was bijvoorbeeld het terugdringen van de vlees en zuivel consumptie en deze te vervangen door meer plantaardige eiwitten. Hoewel het kabinet het IBO zelf om advies had gevraagd besloot het om deze maatregelen niet over te nemen en daar pas naar te gaan kijken bij de besluitvorming over het tweede klimaatplan (2025-2035).⁷⁵

Dat het kabinet terugschrikt voor leefstijlbeleid werd duidelijk in 2019 toen in de voorlichtingscampagne 'Iedereen doet wat' in opdracht van het ministerie van LNV het advies om minder vlees te eten bewust achterwege werd gelaten. Reden was dat het een 'politiek erg gevoelig onderwerp' was.⁷⁶

KLIMAATACTIE BIJ BEDRIJVEN AFDWINGEN

Een uiterst effectief middel om de emissies van Nederlandse bedrijven in het buitenland terug te dringen, is de opname van een klimaatverplichting in de nieuwe wet Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) die wordt voorbereid. Het gros van de CO₂-uitstoot door bedrijven bestaat uit indirecte emissies waarvan een groot deel buiten Nederland wordt uitgestoten (bijvoorbeeld voor grondstoffen of onderdelen van een product). Milieudefensie lichtte in 2022 de klimaatplannen van dertig grote vervuilende Nederlandse bedrijven door en concludeerde dat de plannen ver onder de maat waren. Behalve een ernstig gebrek aan transparantie, scoorden de bedrijven ook slecht op de vermindering van hun CO₂-uitstoot, met name van de indirecte emissies.⁷⁷

Een klimaatverplichting in de IMVO-wet betekent dat bedrijven een robuust klimaatactieplan moeten opstellen, ook voor het terugdringen van deze indirecte emissies. Op dit moment ligt er een goede initiatiefwet in het Nederlandse parlement, die het nieuwe kabinet zo snel mogelijk verder moet uitwerken en implementeren. Daarnaast is er een EU-richtlijn voor verantwoord en duurzaam ondernemen in ontwikkeling. Het lijkt er nu op dat klimaatimpact geen onderdeel van deze richtlijn uit gaat maken; de Nederlandse regering zou hierop moeten aandringen in de EU. Ook is het belangrijk dat de financiële sector – en daarmee vervuilende investeringen – onder de IMVO-wet én de EU-richtlijn gaat vallen.

'DE VERVUILER BETAALT'

Het inzicht dat voor effectief klimaatbeleid de vervuiler moet betalen begint inmiddels in te dalen in de Nederlandse politiek. In de verkiezingsprogramma's van verschillende politieke partijen staan voorstellen om bijvoorbeeld vliegen duurder te maken of verdere belasting op CO₂-uitstoot te gaan heffen. In de plannen die werden gepresenteerd met Prinsjesdag staat dat het (inmiddels demissionaire) kabinet de minimum CO₂-prijs per ton CO₂ vanaf 1 januari 2024 stapsgewijs wil verhogen, zodat de prijs die bedrijven moeten betalen voor hun CO₂-uitstoot hoog blijft, ook als de Europese prijs, die tot stand komt via het emissiehandelssysteem (ETS), daalt.⁷⁸

Ook de Nederlandse Bank stelt dat zowel bedrijven als consumenten nog te weinig betalen voor de maatschappelijke kosten van hun CO₂-uitstoot. Daardoor krijgen ze te weinig financiële prikkels om te verduurzamen en hun uitstoot te verminderen.⁷⁹ Maar hoewel steeds meer (politieke) partijen de noodzaak onderkennen van het principe 'de vervuiler betaalt', wordt dit nog lang niet overal (en eerlijk) in beleid doorvertaald. Grote bedrijven, bijvoorbeeld in de landbouwsector, hebben jarenlang goed verdiend waarbij ze de kosten grotendeels konden afwentelen op het klimaat, de natuur en de volksgezondheid, zowel binnen als buiten onze landgrenzen.⁸⁰ Eerder dit jaar werden de onderhandelingen met alle landbouwpartijen in het landbouwakkoord beëindigd zonder resultaat.⁸¹ Het is nog onduidelijk hoe de emissies van deze bedrijven terug zullen worden gedrongen en hoe ze gaan meebetalen aan de landbouwtransitie.

Daarnaast wordt het effect van 'de vervuiler betaalt' tenietgedaan als bedrijven tegelijkertijd fossiele subsidies ontvangen. 'Het is alsof je tegelijkertijd de verwarming en de airco aanzet' aldus het PBL. Het PBL stelt in haar advies aan het kabinet dat beprijzing van groot belang is om CO₂ terug te dringen en dat belastingvoordeel voor het gebruik van fossiele brandstof moeilijk te rijmen is met ambitieus klimaatbeleid, bijvoorbeeld in de vorm van belastingvrijstellingen voor de scheep- en luchtvaart, gratis CO₂-uitstootrechten en vrijstellingen voor gas- en kolengebruik bij de productie van elektriciteit.⁸²

2.5 VOLDOENDE DRAAGVLAK?

Gebrek aan doortastend klimaatbeleid wordt nogal eens gerechtvaardigd met de stelling dat hiervoor te weinig draagvlak is in Nederland. Dat blijkt reuze mee te vallen: Volgens onderzoek van TNO zijn Nederlanders best te porren voor een persoonlijk CO₂-budget áls de lasten maar eerlijk verdeeld worden.⁸³

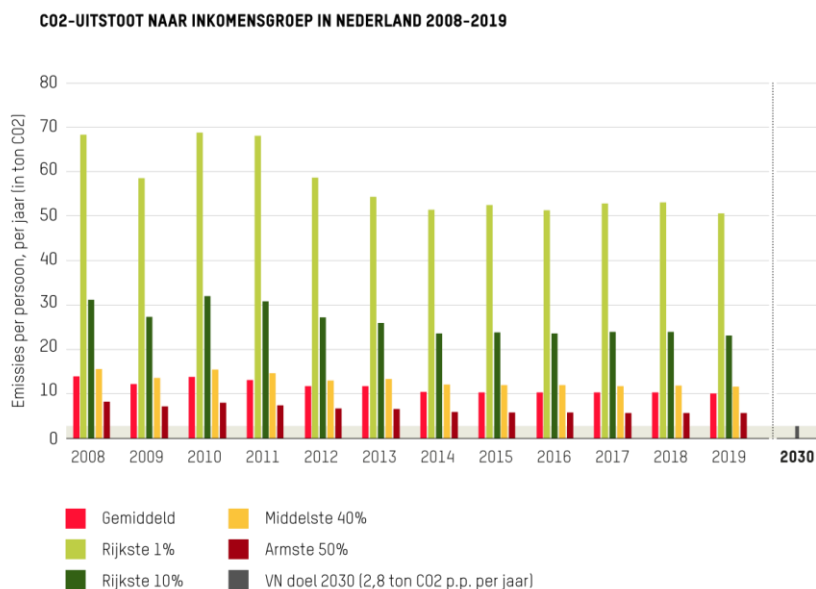
Klimaatrechtvaardigheid is niet alleen cruciaal op mondiaal niveau, maar ook binnen Nederland. Ook hier moet een rechtvaardig klimaatbeleid mensen met de laagste inkomens en sociaal kwetsbare groepen ondersteunen in de transitie naar een koolstofvrije economie. Net zoals mensen in lage-inkomenslanden vaak op de meest risicovolle plekken wonen en de minste middelen hebben om zich daartegen te beschermen, wonen ook in Nederland mensen met lagere inkomens in de slechtst

geïsoleerde huizen zónder budget om te verduurzamen. Of het nu gaat om de aanschaf van een elektrische auto, de stijgende kosten van het openbaar vervoer of het eten van biologisch voedsel: die bijdrage aan een klimaatoplossing kunnen zij eenvoudig niet leveren. Bovendien zijn zij degenen die het minst hebben bijgedragen aan het probleem, namelijk de onverantwoord hoge CO₂-uitstoot door Nederland.

Een klimaatrechtvaardig beleid pakt in de eerste plaats de consumptie van de rijkste Nederlanders aan. Een klimaatrechtvaardig beleid laat de grootste vervuilers betalen: niet alleen bedrijven, maar ook de rijkste Nederlanders – en daarbinnen vooral de superrijken – moeten via een (veel) hogere belastingafdracht de prijs betalen voor hun CO₂-uitstoot én daarmee de ondersteuning mogelijk maken van lagere inkomensgroepen. Recent onderzoek van het EU Tax Observatory, gefinancierd door de EU, toont aan dat de rijkste 5% van de Nederlandse inwoners slechts 20% belasting betalen. Dat is de helft van wat de gemiddelde Nederlander afdraagt.⁸⁴

CO₂-uitstoot per inkomensgroep in Nederland⁸⁵⁸⁶

Tot nu toe hebben we het gehad over de rijkste 10% ter wereld, waartoe twee op de drie Nederlanders behoren. Kijken we naar de verdeling tussen de verschillende inkomensgroepen in Nederland, dan blijkt dat de rijkste 1% bijna negen keer zoveel CO₂ uitstoot als de armste 50%. De rijkste 10% veroorzaakt zo'n vier keer meer CO₂-uitstoot dan de lagere inkomensgroepen (zie figuur 6).

Figuur 6. CO₂-voetafdruk in Nederland naar inkomensgroep. Data: Oxfam/ SEI

3. DOORBREEK DE VICIEUZE CIRKEL

Lage-inkomenslanden en kwetsbare groepen staan in alle opzichten op achterstand. Zij zijn het minst verantwoordelijk voor de klimaatcrisis, maar worden het hardst getroffen. Daarnaast hebben zij de minste middelen om zich te beschermen tegen klimaatverandering. Met elke klimaatramp blijft er nog minder geld over voor bescherming of herstel. Zo komen lage-inkomenslanden en kwetsbare groepen terecht in een vicieuze cirkel van elkaar versterkende armoede en klimaatimpact.

Om dat te voorkomen is het niet alleen cruciaal dat rijke landen hun CO₂-voetafdruk in hoog tempo verlagen, maar ook dat zij – als hoofdverantwoordelijken voor de klimaatcrisis – lage- en middeninkomenslanden financieel ondersteunen om uit die vicieuze cirkel te komen. Uit het meest recente IPCC-rapport komt naar voren dat het gebrek aan klimaatfinanciering het grootste obstakel vormt voor klimaatactie, met name voor adaptatie.⁸⁷

Financiering voor adaptatie is niet alleen cruciaal voor het structureel weerbaarder maken van lage-inkomenslanden tegen de gevolgen van klimaatverandering, het is ook kosteneffectief. Elke bescherming die lage-inkomenslanden hun bevolking nu kunnen bieden, betaalt zich bij de eerstvolgende ramp uit: in geredde mensenlevens en in beperkte schade die daardoor niet hersteld hoeft te worden. Adaptatiestrategieën, zoals bijvoorbeeld aanpassingen in landbouw en verbeterd watermanagement dragen bij aan meer voedselzekerheid, een gezondere economie en minder ziektes. De Global Commission on Adaptation beoordeelde vijf adaptatiestrategieën van lage-inkomenslanden die samen tussen 2020 en 2030 \$ 1,8 biljoen zouden kosten, maar een veelvoud daarvan zouden opleveren: \$ 7,1 biljoen.⁸⁸

Dat rijke landen niet over de brug komen met financiering voor (met name) adaptatie en klimaatschade is niet alleen oneerlijk, maar ook kortzichtig. Hoe langer rijke landen wachten met het financieren van bescherming en het herstellen van klimaatschade, hoe hoger de rekening over enkele jaren uitvalt. Ook een recent UNEP-rapport waarschuwt dat klimaatfinanciering rond 2050 een veelvoud zal kosten van de honderden miljarden die nu al nodig zijn.⁸⁹ Uit onderzoek gepubliceerd in Nature Communications blijkt dat klimaatverandering de wereld nu al \$ 16 miljoen per uur kost.⁹⁰

Elke bescherming die lage-inkomenslanden hun bevolking nu kunnen bieden, betaalt zich bij de eerstvolgende ramp uit.

3.1 WAT IS ER NODIG EN WAT ZIJN DE AFSPRAKEN?

Vanwege de historische verantwoordelijkheid van rijke landen voor de klimaatcrisis, spraken wereldleiders in 2009 af dat rijke landen vanaf 2020

tot 2025 lage- en middeninkomenslanden zouden ondersteunen met \$ 100 miljard klimaatfinanciering per jaar. Dat bedrag is tot vandaag nog voor geen enkel jaar behaald. Ook bestaat een aanzienlijk deel van het geld dat wél gemobiliseerd is uit leningen en private investeringen. Oxfam berekende dat in 2020 de feitelijke klimaatsteun van rijke landen uitkwam op slechts \$ 21-24,5 miljard.⁹¹ Overheden tellen daarnaast in hun rapportages over klimaatfinanciering veel financiering mee die niet echt klimaatrelevant is. Bovendien moeten de –merendeels marktconforme – leningen worden terugbetaald, wat bijdraagt aan de schulden crisis waar vooral lage-inkomenslanden al diep inzitten.⁹²

Schuldenlast

91 lage-inkomenslanden hebben hoge schulden. Gemiddeld gaat 16,3% van hun overheidsinkomsten op aan het aflossen van die schulden – en dat wordt elk jaar meer.⁹³ In 2021 besteedden deze landen maar liefst vijf keer zoveel aan het aflossen van hun schulden dan aan maatregelen waarmee ze hun land en bevolking minder klimaatkwetsbaar kunnen maken. Sri Lanka, Laos, Pakistan, Zambia en de Dominicaanse Republiek hebben buitenlandse schulden die oplopen tot meer dan 30% van hun inkomsten.⁹⁴

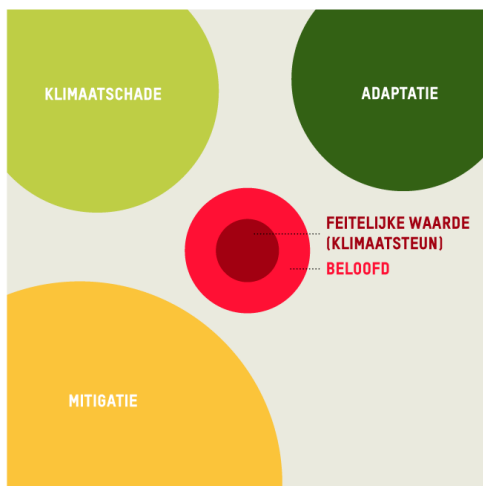
DRUPPEL OP GLOEIENDE PLAAT

De afgesproken \$ 100 miljard is slechts een fractie van wat overheden in lage-inkomenslanden werkelijk aan klimaatfinanciering nodig hebben. Zij zullen tot 2030 jaarlijks ongeveer \$ 2200 miljard moeten besteden aan de energietransitie, waarvan de helft uit publieke middelen moet komen.⁹⁵ Volgens het milieuprogramma van de Verenigde Naties is voor adaptatiemaatregelen in lage-inkomenslanden jaarlijks \$ 387 miljard nodig tot 2030.⁹⁶ Wanneer de wereldwijde CO₂-uitstoot niet afneemt en lage-inkomenslanden onvoldoende financiële middelen hebben om zich aan te passen aan klimaatverandering zal klimaatschade in deze landen verder oplopen. De kosten daarvan kunnen oplopen tot \$ 400 miljard per jaar (zie figuur 7).⁹⁷

Eind 2022 werd na 30 jaar discussie uiteindelijk de belofte van een Klimaatschadefonds ingelost: rijke landen die decennialang CO₂ uitstootten en daarop hun welvaart bouwden, spraken af te betalen voor de klimaatschade die dit heeft aangericht (en nog gaat aanrichten) in lage- en een middeninkomenslanden. Maar het fonds is nog niet daadwerkelijk opgericht en de onderhandelingen daarover verlopen uiterst stroef.

91 lage-inkomenslanden besteedden in 2021 maar liefst 5 keer zoveel aan het aflossen van hun schulden dan aan adaptatiemaatregelen.

JAARLIJKSE BEHOEFTE AAN PUBLIEKE FINANCIERING ONTWIKKELINGSLANDEN

Figuur 7. Jaarlijkse financieringsbehoefte van overheden in lage- en middeninkomenlanden ten opzichte van de werkelijke waarde van toezeggingen door rijke landen.

Om de miljarden te vergaren die nodig zijn voor klimaatfinanciering én daarbij de lasten eerlijk te verdelen, hebben overheden een uitstekend instrument: belastingen. Via belastingen kunnen overheden in het mondiale Noorden hun rijkste inwoners en CO₂-uitstotende bedrijven laten betalen voor een rechtvaardige klimaatoplossing, volgens het principe ‘breedste schouders, zwaarste lasten’. Een wereldwijde belasting van 50-90% op de extreem hoge extra winsten van energiebedrijven (dankzij de energiecrisis) had in 2022 bijna \$ 1 biljoen kunnen opbrengen. Een belasting van 60% op de inkomens van ‘s werelds rijkste 1% zou \$ 6,4 biljoen opleveren. Zouden overheden ook hun vermogens en investeringen in vervuilende activiteiten belasten, dan komt daar nog eens ruim \$ 1 biljoen bij. Geld dat broodnodig is voor de wereldwijde energietransitie, adaptatie en klimaatschade.⁹⁸

Wereldwijd wordt het debat over een eerlijke verdeling van de kosten voor klimaatactie meer en meer gevoerd. Het IMF waarschuwde dit jaar dat een belasting op CO₂-uitstoot onvermijdelijk is om de radicale transitie die nodig is te financieren, zonder dat de staatsschulden enorm oplopen.⁹⁹ Secretaris-generaal van de VN Guterres roept al langer op om de overwinst van bedrijven te belasten voor de financiering van het klimaatschadefonds.¹⁰⁰ Ook besloot de Europese Raad meevallers van fossiele bedrijven te belasten om daarmee kwetsbare huishoudens te ondersteunen.¹⁰¹

Om de daad bij deze woorden te voegen, moeten nog grote stappen worden gezet. De realiteit is nog steeds dat de fossiele sector enorme winsten maakt én vele miljarden aan subsidies ontvangt. Oxfam berekende dat de 45 grootste energiebedrijven in 2021 en 2022 gemiddeld \$ 237 miljard aan overwinst¹⁰² inboekten. Als overheden hierover 90% belasting hadden geheven, was er 31% extra aan investeringen in hernieuwbare energie beschikbaar.¹⁰³ Zelf doen deze bedrijven dat niet: tussen 2010 en 2018 besteedde Shell slechts 1% van zijn langetermijninvesteringen aan duurzame energie.¹⁰⁴ In 2021 was dat nauwelijks meer: 1,5% van Shells totale uitgaven ging naar zonnepanelen en wind.¹⁰⁵

Publieke en private klimaatfinanciering voor energietransitie

Een snelle én eerlijke transitie naar hernieuwbare energiebronnen kan tegelijkertijd de klimaatcrisis aanpakken en mensen de kans geven zichzelf uit de armoede te helpen. Energie is een onmisbare motor voor ontwikkeling, ook in lage- en middeninkomenlanden. Op dit moment hebben 675 miljoen mensen, vooral in sub-Sahara Afrika en Azië, geen toegang tot elektriciteit. Zo'n 2,3 miljard mensen koken op ongezonde brandstoffen zoals open vuur of houtskoolbriketten, wat jaarlijks leidt tot 3,2 miljoen doden, in meerderheid vrouwen, door luchtvervuiling binnenshuis.¹⁰⁶ Toegang tot duurzame energie betekent meer energiezekerheid, groene banen, minder vervuiling en decentrale, lokale energieopwekking.

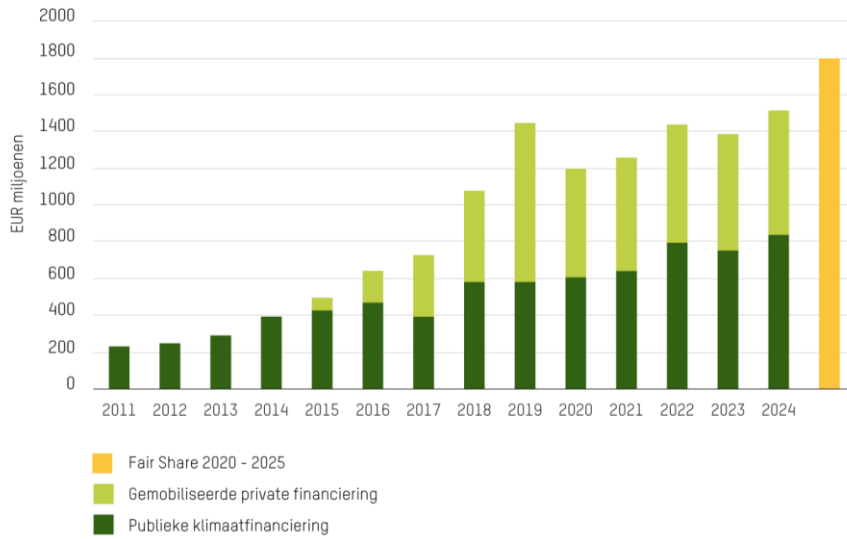
Financiering speelt hierbij een cruciale rol, zoals het internationaal energieagentschap IEA en de Afrikaanse ontwikkelingsbank AfDB in september 2023 opnieuw lieten zien¹⁰⁷, waarbij een belangrijk deel van de private sector moet komen. Doordat financiering voor hernieuwbare energieprojecten niet van de grond komt, kan het Afrikaanse continent zijn enorme potentieel aan schone energie niet benutten. De twee instellingen concluderen in hun onderzoeksrapport dat alle Afrikanen van moderne energie voorzien kunnen worden met een investering van bijna \$ 25 miljard per jaar tot 2030. Dat lijkt veel, maar is evenveel als de bouw van één nieuwe LNG-terminal per jaar. Voor alle lage-inkomenlanden samen is \$46 miljard per jaar nodig.¹⁰⁸

3.2 BETAALT NEDERLAND ZIJN FAIR SHARE?

Rijke landen beloofden jaarlijks \$ 100 miljard aan klimaatfinanciering bij elkaar te brengen.¹⁰⁹ Welke bedragen ze wel of niet mee zouden tellen, en hoe ze dat bedrag onderling zouden verdelen, spraken ze echter niet af. Op basis van economisch gewicht zou het eerlijke deel van Nederland € 1,8 miljard per jaar bedragen.¹¹⁰ Dat hebben we in de jaren vanaf 2020 nog niet gehaald, zoals blijkt uit figuur 8.

Ook valt nog wel een en ander af te dingen op de bedragen die Nederland jaarlijks wel bijdroeg. Zo bestaat de Nederlandse klimaatsteun aan lage- en middeninkomenlanden voor een belangrijk deel uit bestaande overheidsprogramma's die het stempel 'gedeeltelijk klimaatrelevant' krijgen, en daardoor voor 40% mee mogen tellen als klimaatfinanciering. De vraag is of deze programma's wel zo klimaatrelevant zijn als Nederland aangeeft. Een ander discutabel punt is de bijdrage van private investeringen. Of dat geld de klimaatsteun biedt die lage-inkomenlanden daadwerkelijk nodig hebben, is de vraag. Klimaatkwetsbare landen hebben vooral behoefte aan geld voor adaptatie en sociale vangnetten. En dat is nu net niet heel interessant voor bedrijven met een winstoogmerk. Niet voor niets zijn dit ook in rijke landen overheidstaken. Voor Nederland geldt dat slechts zo'n 20% van de private klimaatfinanciering naar adaptatie gaat¹¹¹, internationaal ligt dat percentage nog een fors stuk lager: rond de 5%.¹¹² Het bevestigt het grote belang van klimaatfinanciering door de overheden van rijke landen.

NEDERLANDSE KLIMAATFINANCIERING 2011 - 2024

Figuur 8. Nederlandse klimaatfinanciering tussen 2011 en 2024. Een flink deel van onze klimaatfinanciering bestaat uit privaat geld.¹¹³

NIEUWE FINANCIERINGSBRONNEN AANBOREN

Zelfs al zou Nederland zijn eerlijke deel van de afgesproken \$ 100 miljard leveren, dan nog is dit veel te weinig. Overheden in lage-inkomenslanden hebben een veelvoud aan klimaatfinanciering nodig. Het huidige klimaatfinancieringsdoel van \$ 100 miljard loopt tot 2025. Na 2025 moet er een nieuw financieringsdoel komen dat (in tegenstelling tot het \$ 100 miljarddoel) veel meer moet worden afgestemd op de daadwerkelijke behoeften van lage inkomenslanden, met subdoelen voor adaptatie, het terugdringen van broeikasgasemissies (mitigatie) en klimaatschade. Zoals we in 3.1 al voorrekenen zal dit bedrag zeer veel hoger liggen dan de huidige \$ 100 miljard. Daarom is het van groot belang dat rijke landen als Nederland nadenken over nieuwe financieringsbronnen voor deze klimaatfinanciering.

Door extreme rijkdom tegen te gaan en de welvaart eerlijker te verdelen, kan Nederland niet alleen de armoede aanpakken, zowel in eigen land als in het mondiale zuiden, maar ook de klimaatcrisis. Belastingen op de overwinsten van bedrijven en de inkomens van Nederlands rijksten, zijn hierbij de aangewezen instrumenten. ING presenteerde over het eerste halfjaar van 2023 een winst van € 3,7 miljard, ABN Amro boekte een winst van € 1,9 miljard. De 1% rijksten in Nederland bezit inmiddels 26% van het gezamenlijke Nederlandse vermogen; tegelijkertijd betalen zij de helft minder belasting dan de gemiddelde Nederlander (zie paragraaf 2.5).

In Nederland bestaat een politieke meerderheid voor een eenmalige meevallersheffing, de zogenaamde windfall-tax, maar ook voor een permanent instrument¹¹⁴ om overwinsten te belasten. Belangrijk is dat die belasting substantieel is en in verhouding tot de geboekte winsten. Zo maakte Shell zo'n \$ 40 miljard winst in 2022, maar betaalde de multinational in het Verenigd Koninkrijk slechts \$ 134 miljoen aan meevallersbelasting (bijna 300 keer minder dan de winst).¹¹⁵ De opbrengst van deze belastingen

Door extreme rijkdom tegen te gaan en de welvaart eerlijker te verdelen, pakt Nederland niet alleen de armoede aan, zowel in eigen land als in het mondiale zuiden, maar ook de klimaatcrisis.

zal nu vooral worden ingezet om energiearmoede te verzachten, maar zou daarnaast ook klimaatactie in het mondiale Zuiden moeten ondersteunen.

KLIMAATFINANCIERING BOVENOP ODA

Klimaatfinanciering, zo spraken landen in 2009 af¹¹⁶, moet bovenop het bestaande budget voor ontwikkelingssamenwerking (ODA) komen. Toch komt de volledige klimaatfinanciering van de Nederlandse overheid precies uit dat ODA-budget. Bovendien is dat budget ook nog eens sterk gedaald in de afgelopen decennia. Waar in 1992 het ODA-budget nog omhoog ging van 0,7% naar 0,8% (in 2010) van het bruto nationaal product (bnp), juist vanwege de toevoeging van klimaatsteun, is dat inmiddels (in 2023) gezakt tot niet meer dan 0,65% van het bnp (in 2023).¹¹⁷ En dat is dus inclusief klimaatfinanciering. Dit betekent dat er beduidend minder geld beschikbaar is voor andere cruciale programma's zoals de bestrijding van armoede en ongelijkheid.

Daarnaast is het huidige ODA-budget niet bij alle politieke partijen veilig. Uit de doorrekening van het VVD-verkiezingsprogramma blijkt dat de partij maar liefst 5,3 miljard euro wil bezuinigen (van de 6,7 miljard). Daarmee zou ook klimaatfinanciering verder onder druk komen te staan. Andere partijen hebben juist plannen om extra te investeren in ontwikkelingssamenwerking. De kleur van het nieuwe kabinet zal sterk bepalend zijn voor de mate waarin de klimaatcrisis eerlijk zal worden aangepakt.

Waar in 1992 het ODA-budget nog omhoog ging, van 0,7% naar 0,8% van het bruto nationaal product omdat klimaatsteun onderdeel ging uitmaken van het ODA-budget, is het budget inmiddels gezakt tot 0,65% van het bnp.

4. SNEL NAAR EEN EERLIJKE TRANSITIE

'Een gebrek aan klimaatrechtvaardigheid in [het Nederlandse] beleid ondermijnt het draagvlak voor ambitieus klimaatbeleid wereldwijd', stelt de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) in haar rapport Klimaatrechtvaardigheid als noodzaak.¹¹⁸ Een snelle transitie naar een koolstofarme economie is dus in het belang van iedereen. Dat kan alleen als we onze economie fundamenteel anders inrichten.

Daarbij hoort dat de enorme CO₂-uitstoot van de rijkste Nederlanders (de 66% die bij de rijkste 10% ter wereld behoren) stevig wordt aangepakt. Het terugdringen van overconsumptie zelf, en de negatieve effecten ervan is zeker niet alleen de verantwoordelijkheid van de consument, maar een gezamenlijke opdracht waarbij de overheid veel sterker sturing moet geven. Ook het bedrijfsleven moet zijn verantwoordelijkheid pakken in het terugdringen van zijn emissies.

Klimaatrechtvaardigheid betekent ook dat Nederland zijn historische aandeel in de klimaatcrisis moet erkennen en zijn eerlijke deel in de wereldwijde klimaatfinanciering moet leveren. Klimaatfinanciering is niet alleen nodig om adaptatiemaatregelen en klimaatschade mee te bekostigen, maar ook om lage-inkomenslanden te ondersteunen bij hun energietransitie. Dit betekent dat de Nederlandse publieke klimaatfinanciering tot 2025 omhoog moet naar minimaal € 1,8 miljard per jaar én dat dit bedrag bovenop het budget voor ontwikkelingssamenwerking moet komen. Voor de jaren vanaf 2026 moeten we rekening houden met nog minstens een verdubbeling van dat bedrag, op basis van het in de klimaatonderhandelingen af te spreken nieuwe financiële doel.

Oxfam Novib roept de nieuwe regering op tot een gelijktijdige aanpak op vier fronten:

VERMINDER DE BIJDRAGE VAN NEDERLAND AAN KLIMAATVERANDERING EN BRENG ONS NATIONALE EMISSIEREDUCTIEDOEL IN LIJN MET HET 1,5 GRAADDOEL. NEEM DAARBIJ DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR NEDERLANDS HISTORISCHE EMISSIES.

- Verhoog het emissiereductiedoel voor 2030 naar minimaal 65% en naar netto nul in 2040.
- Stel beleid en actieplannen op in lijn met deze doelen die tevens gemonitord worden.
- Toets het beleid aan nationale klimaatrechtvaardigheidsprincipes waarbij het 'de vervuiler betaalt'-principe zowel voor alle sectoren als voor de hoogste inkomensgroepen wordt doorgevoerd, zodat de sterkste schouders ook de zwaarste lasten dragen.
- Zorg dat bedrijven zich aan het Klimaatakkoord van Parijs houden, en binnen de grens van 1,5 graad opwarming blijven. Stel CO₂-

'Een gebrek aan klimaatrechtvaardigheid in ons beleid ondermijnt het draagvlak voor ambitieus klimaatbeleid wereldwijd.'

reductiedoelen in voor het bedrijfsleven en leg het halen daarvan vast in wetgeving.

- Voer een forse vergroening van de belasting in. Hanteer het principe van 'de vervuiler betaalt'. Kijk daarbij naar aanpak in andere EU-landen die bewezen effectief is.

ZORG ERVOOR DAT ONZE BUITENLANDSE EMISSIES EN OVERLOOPEFFECTEN WORDEN AANGEPAKT.

- Stel tijdsgebonden doelen en limieten in voor het terugdringen van de Nederlandse CO₂-voetafdruk, landgebruik-voetafdruk en de biodiversiteitsvoetafdruk. Zorg dat reductie van energieconsumptie en recycling in Nederland een veel grotere rol gaan spelen.
- Zorg voor beleidscoherentie waardoor beleid van de verschillende ministeries (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit; Economische Zaken en Klimaat, Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking) en departementen in overeenstemming is met doelstellingen op het terugdringen van de Nederlandse voetafdrukken.
- Zorg dat bedrijven worden verplicht om de uitstoot in de hele keten (dus ook die van dochterbedrijven, leveranciers en eindgebruikers) in lijn te brengen met het 1,5 graaddoel. Blijf vasthouden aan de opname van klimaatrisico's in IMVO-wetgeving, ook binnen de EU, en laat de financiële sector hier ook onder vallen.
- Stop met het verstrekken van buitenlandse fossiele export krediet verzekeringen in lijn met de Glasgow-verklaring die Nederland heeft ondertekend.¹¹⁹

GARANDEER DAT ONZE ENERGIETRANSITIE RECHTVAARDIG VERLOOPT EN NIET TEN KOSTE GAAT VAN GEMEENSCHAPPEN BUITEN NEDERLAND

- Zorg dat de winning van essentiële mineralen zo minimaal mogelijk is. Zet in op het terugdringen van gebruik, het stimuleren van hergebruik en recycling van essentiële mineralen.
- Zorg dat energieprojecten en grondstoffenwinning plaatsvinden onder strikte ecologische en sociale voorwaarden, dat (land)rechten van de lokale bevolking zijn gewaarborgd en inspraak en medezeggenschap goed zijn vastgelegd.
- Zorg dat buitenlandse projecten op het gebied van hernieuwbare energie en transitimineralen ook ten goede komen aan (de energiebehoefte) van de lokale bevolking.

VERHOOG DE KLIMAATFINANCIERING VOOR LAGE-EN MIDDENINKOMENSLANDEN.

- Lever het eerlijke Nederlandse deel van € 1,8 miljard per jaar aan publieke klimaatfinanciering voor lage-inkomenlanden met terugwerkende kracht vanaf 2020 tot 2025.
- Zorg ervoor dat de financiering voor klimaatsteun bovenop de 0,7% van het BNP voor ontwikkelingssamenwerking komt, zoals internationaal is afgesproken
- Zorg daarbij dat minimaal de helft van de klimaatfinanciering is bestemd voor adaptatie.
- Zorg ervoor dat klimaatfinanciering ten goede komt aan

gemeenschappen die aan de frontlinie van de klimaatcrisis staan.

- Onderzoek (waar nodig in internationaal verband) opties voor het mobiliseren van additionele innovatieve financieringsbronnen, vanuit het principe 'de vervuiler betaalt'. Denk aan een emissieheffing voor de scheepvaart, belasting op overwinsten van fossiele bedrijven en extra vermogensbelasting. Laat de breedste schouders de zwaarste lasten dragen, ontzie lage inkomens.
- Zorg voor een ambitieus nieuw klimaatfinancieringsdoel voor de periode na 2025 met ambitieuze subdoelen voor adaptatie, mitigatie en klimaatschade, met de nadruk op giften en zachte leningen.
- Zorg internationaal voor schuldenverlichting voor lage-inkomenslanden.

Klimaatactivisten van de Pacific Islands Students Fighting Climate Change (PISFCC) voeren campagne voor een advies over klimaatrechtvaardigheid van het Internationale Gerechtshof in Den Haag. Het hoogste gerechtshof ter wereld is gevraagd duidelijkheid te verschaffen over de verplichtingen van landen om klimaatverandering tegen te gaan en over de juridische gevolgen wanneer landen die verplichtingen niet nakomen.

NOTES

- ¹ AIV. (2023). Klimaatrechtvaardigheid als noodzaak.
- ² SEI/ Oxfam, 2023. Zie voor verdere uitleg: [methodologische verantwoording, hoofdstuk 1. Cijfers o.b.v. laatst beschikbare data \(2019\). Data voor Nederland is opvraagbaar.](#)
- ³ PBL. (2023). KEV 2023: Energiebesparing vraagt extra inzet; aandeel hernieuwbare energie stijgt flink. <https://www.pbl.nl/nieuws/2023/kev-2023-energiebesparing-vraagt-extra-inzet-aandeel-hernieuwbare-energie-stijgt-flink> en Solar Magazine. (2023). Eurostat: België en Nederland nog altijd in achterhoede met aandeel hernieuwbare energie. <https://solarmagazine.nl/nieuws-zonne-energie/i33964/eurostat-belgie-en-nederland-nog-altijd-in-achterhoede-met-aandeel-hernieuwbare-energie>
- ⁴ AIV. (2023). Klimaatrechtvaardigheid als noodzaak. <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2023/10/26/klimaatrechtvaardigheid-als-noodzaak>
- ⁵ IPCC. (2023). Climate Change 2023: Synthesis Report. A Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. https://report.ipcc.ch/ar6syr/pdf/IPCC_AR6_SYR_LongerReport.pdf
- ⁶ World Weather Attribution. (2023). Human-induced climate change increased drought severity in Horn of Africa. <https://www.worldweatherattribution.org/human-induced-climate-change-increased-drought-severity-in-southern-horn-of-africa/>
- ⁷ World Weather Attribution. (2022). Climate Change Exacerbated Heavy Rainfall Leading to Large Scale Flooding in Highly Vulnerable Communities in West Africa. <https://www.worldweatherattribution.org/climate-change-exacerbated-heavy-rainfall-leading-to-large-scale-flooding-in-highly-vulnerable-communities-in-west-africa/>
- ⁸ NDMA Floods. (2022). [SITREP 2022]. <https://cms.ndma.gov.pk/storage/app/public/situation-reports/November2022/N2n1eEarMt6q6Rb8ZYwn.pdf>
- ⁹ Dikkenbaugh, N.S. and M. Burke. (2019). Global warming has increased global economic inequality. <https://www.pnas.org/doi/abs/10.1073/pnas.1816020116>
- ¹⁰ Z S&P Global Ratings. (2022). Weather Warning: Assessing Countries' Vulnerability To Economic Losses From Physical Climate Risks. <https://www.spglobal.com/assets/documents/ratings/research/101529900.pdf>.
- ¹¹ IPCC. (2022). Sixth Assessment Report. Working Group II – Impacts, Adaptation and Vulnerability Factsheet. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/outreach/IPCC_AR6_WGII_FactSheet_Africa.pdf.
- ¹² S. Dikkenbaugh and M. Burke. (2019). Global Warming has Increased Global Economic Inequality. PNAS, 16(20). <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1816020116>
- ¹³ Het IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) is een organisatie van de Verenigde Naties die rapporten opstelt over de wetenschappelijke kennis rondom klimaatverandering.
- ¹⁴ KNMI. (2023) KNMI'2023. Klimaatscenario's voor Nederland. <https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/knmi23klimaatscenario-s>
- ¹⁵ Slam, W. (2023). Debt-Riddled Pakistan: An Unwilling Importer of Climate Damages. <https://blogs.lse.ac.uk/southasia/2023/04/24/debt-riddled-pakistan-an-unwilling-importer-of-climate-damages/>
- ¹⁶ Dawn. (2023). Almost 90pc of Geneva pledges are project loans, Dar reveals. <https://www.dawn.com/news/1731101>
- ¹⁷ S. Eskander et al. (2022). Still Bearing the Burden. How Poor Rural Woman in Bangladesh are Paying Most for Climate Risks. IIED. <https://www.iied.org/sites/default/files/pdfs/2022-05/20851iied.pdf>
- ¹⁸ D. Mahadevia et al. (2020). Climate Change, Heat Waves and Thermal Comfort—Reflections on Housing Policy in India. Environment and Urbanization Asia, 11(1), 29–50. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0975425320906249>
- ¹⁹ D. Osberghaus and T. Abeling. (2022). Heat Vulnerability and Adaptation of Low-Income Households in Germany. Global Environmental Change, 72 en Deivanayagam et al. (2023). Envisioning Environmental Equity: Climate Change, Health, and Racial Justice. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(23\)00919-4/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(23)00919-4/fulltext)
- ²⁰ Morse, R. (2008). Environmental justice through the eye of hurricane Katrina. https://inequality.stanford.edu/sites/default/files/media/media/pdf/key_issues/Environment_policy.pdf

- ²¹ NBC. (2010). Hundreds of millions in Katrina funds remain unspent. <https://www.nbcnews.com/id/wbna38788131>
- ²² Oxfam. (2013). No Accident. Resilience and the Inequality of Risk. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/no-accident-resilience-and-the-inequality-of-risk-292353/>
- ²³ Lindersson, S., et al. (2023). The wider the gap between rich and poor the higher the flood mortality. Nat Sustain. <https://doi.org/10.1038/s41893-023-01107-7>
- ²⁴ CNN. (2023). A dire forecast: Scientists used AI to find planet could cross critical warming threshold sooner than expected. <https://edition.cnn.com/2023/01/30/world/global-warming-critical-threshold-climate-intl/index.html>
- ²⁵ UNFCCC. (2022). Climate Plans Remain Insufficient: More Ambitious Action Needed Now. <https://unfccc.int/news/climate-plans-remain-insufficient-more-ambitious-action-needed-now>
- ²⁶ Het Global Stocktake-rapport telt alle CO₂-reductiedoelen van alle landen bij elkaar op. Zie ook: UNFCCC. (2023). New synthesis report previews Parties' blueprint for decision on global stocktake at COP28. <https://unfccc.int/news/new-synthesis-report-previews-parties-blueprint-for-decision-on-global-stocktake-at-cop28>
- ²⁷ IEA. (2023). The energy world is set to change significantly by 2030, based on today's policy settings alone. <https://www.iea.org/news/the-energy-world-is-set-to-change-significantly-by-2030-based-on-today-s-policy-settings-alone>
- ²⁸ Our World in Data. (2019). Who has contributed most to global CO₂ emissions? <https://ourworldindata.org/contributed-most-global-co2>
- ²⁹ J. Hickel. (2022). Imperialist Appropriation in the World Economy: Drain From the Global South Through Unequal Exchange, 1990–2015. Global Environmental Change, 73. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S095937802200005X>
- ³⁰ In het Klimaatakkoord van Parijs wordt verwezen naar het principe van 'gemeenschappelijke maar gedifferentieerde rollen en verantwoordelijkheden', wat betekent dat hoewel het voor alle landen de plicht is om klimaatactie te ondernemen, het soort actie afhangt van nationale omstandigheden, bijvoorbeeld beschikbare financiën en technische kennis en de mate waarin landen verantwoordelijk zijn voor het veroorzaken van klimaatverandering. Dat betekent dat rijke landen het voortouw moeten nemen bij het terugdringen van de broeikasgasemissies en bij het verstrekken van financiële steun aan lage-inkomenlanden, zodat die adequate maatregelen kunnen nemen om de klimaatverandering te bestrijden.
- ³¹ Cijfers op basis van data van het milieuprogramma van de Verenigde Naties. Zie voor verdere uitleg: [methodologische verantwoording](#), sectie 1.8. Voor dit gemiddelde circuleren ook andere cijfers.
- ³² Data Oxfam/ Sei. Er zijn nog geen nieuwe data na 2019.
- ³³ Oxfam. (2023). Are G20 Countries Doing Their Fair Share of Global Climate Mitigation? Comparing ambition and fair shares assessments of G20 countries' Nationally Determined Contributions (NDCs). <https://policy-practice.oxfam.org/resources/are-g20-countries-doing-their-fair-share-of-global-climate-mitigation-comparing-621540/>. Cijfers in dit rapport dateren van voor de toelating tot de G20 van Afrika in 2023.
- ³⁴ SEI/ Oxfam, 2023. Zie voor verdere uitleg: [methodologische verantwoording](#), sectie 1.1 en 1.2. Cijfers o.b.v. laatst beschikbare data (2019).
- ³⁵ SEI/ Oxfam, 2023. Zie voor verdere uitleg: [methodologische verantwoording](#), sectie 1.3. Cijfers o.b.v. laatst beschikbare data (2019).
- ³⁶ Barros and Wilk. (2021). The Outsized Carbon Footprints of the Super-Rich. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15487733.2021.1949847>
- ³⁷ In 2019 stootte de rijkste 10% ter wereld per persoon gemiddeld 24 ton CO₂ uit (18,49 Gt CO₂/770.000.000 mensen). Om de opwarming te beperken tot 1,5 graad, moet deze uitstoot in 2030 9 keer lager liggen (24/2,8=8,6). Dat is een afname van 88% (= (2,8-24)/24). Berekeningen op basis van data van SEI/ Oxfam (2019). Zie voor verdere uitleg: [methodologische verantwoording, sectie 1.8](#).
- ³⁸ De rijkste 1% stootte in 2019 per persoon gemiddeld 77 ton uit (5,91 Gt CO₂/77.000.000 mensen). Om de opwarming te beperken tot 1,5 graad, moet de uitstoot in 2030 27 keer lager liggen (77/2,8=27,1). Dat is een afname van 96% (2,8-77/77). Berekeningen op basis van data van SEI/ Oxfam (2019). Zie voor verdere uitleg: [methodologische verantwoording, sectie 1.8](#).
- ³⁹ World Bank. (2023). The prosperity gap: A proposed new indicator to monitor shared prosperity. <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/prosperity-gap-proposed-new-indicator-monitor-shared-prosperity>

- ⁴⁰ SEI/ Oxfam, 2023. Zie voor verdere uitleg: [methodologische verantwoording](#).
- ⁴¹ Forster et al. (2023). Indicators of Global Climate Change 2022: annual update of large-scale indicators of the state of the climate systems and human influence. Earth System Science Data. <https://doi.org/10.5194/essd-15-2295-2023>
- ⁴² In het huidige tempo is het CO₂-budget van Nederland eind 2023 op. We gaan uit van een koolstofbudget van 300 miljard ton CO₂ (gerekend vanaf 2020, berekening op basis van data van Forster et al.). Als we dat budget gelijk zouden verdelen over alle wereldburgers (op dit moment 7,9 miljard) heeft Nederland (met een populatie van 17 miljoen) nog 'recht' om 667 miljoen ton CO₂ uit te stoten, om onder de 1,5 graad opwarming te blijven (300 miljard ton CO₂ / 77 miljard wereldbewoners x 17,5 miljoen Nederlanders). Met onze huidige CO₂-uitstoot per capita zijn we in minder dan 4 jaar door ons koolstofbudget heen. De berekening: de gemiddelde Nederlander stoot (de afgelopen jaren redelijk stabiel) ongeveer 10 ton CO₂ uit per jaar. Vermenigvuldigen we dat met 17 miljoen inwoners dan komen we uit op 170 miljoen ton CO₂ per jaar. Delen we het koolstofbudget voor Nederland (662 miljoen ton CO₂) door wat we jaarlijks ongeveer opmaken (ongeveer 170 miljoen ton CO₂) dan komen we uit op 3,8 jaar. Tellen we vanaf 2020, dan betekent dit dat we voor het eind van 2023 door ons koolstofbudget heen zijn. Berekeningen op basis van data van SEI/ Oxfam (2019).
- ⁴³ Our World in Data. [z.d.]. [cumulatieve emissies van Nederland 1846-2021]. <https://ourworldindata.org/grapher/cumulative-co2-emissions-region?time=earliest..2021&facet=entity&country=-NLD>
- ⁴⁴ Het Global Stocktake-rapport telt alle CO₂-reductiedoelen van alle landen bij elkaar op. Zie ook: UN. (2023). New synthesis report previews Parties' blueprint for decision on global stocktake at COP28. <https://unfccc.int/news/new-synthesis-report-previews-parties-blueprint-for-decision-on-global-stocktake-at-cop28>
- ⁴⁵ New European Parliament. (2022). Fit for 55: Deal on carbon sinks goal will increase EU 2030 climate target. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221107IPR49206/fit-for-55-deal-on-carbon-sinks-goal-will-increase-eu-2030-climate-target>
- ⁴⁶ ESABCC. (2023). Scientific advice for the determination of an EU-wide 2040 climate target and a greenhouse gas budget for 2030-2050. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8ed9a16b-326f-11ee-83b8-01aa75ed71a1/language-en>
- ⁴⁷ WKR. (2023). Wetenschap onderstreept noodzaak tot versterking klimaatbeleid. <https://www.wkr.nl/documenten/brieven/2023/08/29/wkr-brief-aan-eerste-en-tweede-kamer>
- ⁴⁸ CAN. (2019). CAN Europe calls for an increase of the EU's 2030 climate target to at least 65%. <https://caneurope.org/can-europe-calls-for-an-increase-of-the-eu-s-2030-climate-target-to-at-least-65/>
- ⁴⁹ IEA. (2021). Net Zero by 2050. <https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050>
- ⁵⁰ The Guardian. (2021). No new oil, gas or coal development if world is to reach net zero by 2050, says world energy body. <https://www.theguardian.com/environment/2021/may/18/no-new-investment-in-fossil-fuels-demands-top-energy-economist>
- ⁵¹ Ministerie van Economische en Klimaat. (2021). Versnelling gaswinning op de Noordzee. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/07/15/versnelling-gaswinning-op-de-noordzee>
- ⁵² PBL. (2022). Klimaat- en Energieverkenning 2022. <https://www.pbl.nl/publicaties/klimaat-en-energieverkenning-2022>
- ⁵³ PBL. (2023). Klimaat- en Energieverkenning. <https://www.pbl.nl/publicaties/klimaat-en-energieverkenning-2023>
- ⁵⁴ Raad van State. (2023). Concept Klimaatnota. <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@139455/w18-23-00227-iv/>
- ⁵⁵ Oxfam Novib brengt momenteel samen met een aantal Nederlandse onderzoekers in kaart wanneer je bij de top 1% en 10% inkomensgroepen van Nederland behoort. Hier komen een aantal keuzes bij kijken, bijv. welke definitie van inkomen je aanhangt, en daarmee welke inkomensstromen je meeneemt in je berekening, maar ook of je naar inkomen per individu of huishouden kijkt. We verwachten deze cijfers in 2024 te kunnen publiceren. In de tussentijd refereren we naar de [World Inequality Database \(WID\) Income Comparator tool](#), zodat je toch een indicatie hebt in welk inkomenspercentiel je zit, in Nederland, in Europa en in de wereld. Uitgaande van een eenpersoonshuishouden (dat geen eigen huis bezit en geen aandelen heeft) zit je bij een belastbaar inkomen vanaf ca. 3.100EUR/maand bij de top 10% wereldbewoners met het hoogste inkomen. NB: de drempelwaarde is afhankelijk van heel wat variabelen, en nog belangrijker van welke inkomensdefinitie je neemt. Waar SEI rekent met Bruto Nationaal Product per hoofd van de bevolking, rekent WID met belastbaar inkomen per volwassen individu. Voor meer informatie over de verschillende inkomensdefinities: voor SEI zie [methodologische](#)

verantwoording. Voor WID zie de Methodology pagina.

- ⁵⁶ Alle EU-lidstaten en nog 164 andere landen beloofden in het Kyoto-protocol de uitstoot van broeikasgassen in de periode 2008-2012 met 8 procent te verlagen ten opzichte van 1990.
- ⁵⁷ CE Delft. (2019). Uitstoot broeikasgassen in Nederland Een analyse van de sectoren en bedrijven met de meeste uitstoot. https://ce.nl/wp-content/uploads/2021/03/CE_Delft_190227_Uitstoot_broeikasgassen_in_Nederland_De_f.pdf
- ⁵⁸ Data van CE Delft 2018. Gemiddelde CO₂-emissies per Nederlander vallen in de berekening van CE Delft iets lager uit in vergelijking met data van Oxfam/ SEI en CBS.
- ⁵⁹ PBL. (2021). Halveren van de Nederlandse voetafdruk. Reflectie op een nieuwe ambitie voor het Nederlandse nationale en internationale natuurbeleid. <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2021-halveren-van-de-nederlandse-voetafdruk-4270.pdf>
- ⁶⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken en Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. (2022). Internationale Klimaatstrategie. Van ambitie naar transitie. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-8d2e12567cf34251f9252815676721f10a98dd71/pdf>
- ⁶¹ Global Commons Stewardship Index. (z.d.). [Index laat negatieve effecten zien van Nederlandse consumptie buiten onze grenzen. Data van 2022]. <https://gcsi.unsdsn.org/static/profiles/pdfs/GCSI-2022-netherlands.pdf>
- ⁶² Spillover Rankings. (z.d.). The spillover performance of all 193 UN Member States. <https://dashboards.sdgindex.org/rankings/spillovers>
- ⁶³ PBL. (2021). Halveren van de Nederlandse voetafdruk. Reflectie op een nieuwe ambitie voor het Nederlandse nationale en internationale natuurbeleid. <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2021-halveren-van-de-nederlandse-voetafdruk-4270.pdf>
- ⁶⁴ Compendium voor de Leefomgeving. (2022). Natuurlijke hulpbronnen. Landvoetafdruk, 1990-2019. <https://www.clo.nl/indicatoren/nl0075-voetafdruk-landgebruik>
- ⁶⁵ Gaan we uit van een individueel koolstofbudget van 2,8 ton CO₂ in 2030 dan moeten de CO₂-emissies van de gemiddelde Nederlander met 72% omlaag. De berekening: totale CO₂-uitstoot van Nederland was 173,8 miljoen ton CO₂ in 2019. Gedeeld door 17 miljoen Nederlanders = ongeveer 10,1 ton CO₂ per jaar. Hoeveel de uitstoot gedaald moet zijn in 2030 (naar 2,8 ton CO₂ om opwarming te beperken tot 1,5 graad): $2,8 - 10,1 / 10,1 = 72\%$. Berekeningen op basis van data van SEI/ Oxfam (2019).
- ⁶⁶ Copper 8, Metabolic. (2021). Een circulaire energietransitie. Verkenning naar de metaalvraag van het Nederlandse energiesysteem en kansen voor de industrie. <https://www.copper8.com/wp-content/uploads/2021/06/Een-circulaire-energietransitie.pdf>
- ⁶⁷ Brief van de regering. (2023). Voorzienings- en leveringszekerheid energie Grondstoffenvoorzieningszekerheid. <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/i9vvij5epmj1ey0/vm3lmx6oegzt>
- ⁶⁸ Graaf, T v. d.. I. Overland, D. Scholten en K. Westphal. (2020). The new oil? The geopolitics and international governance of hydrogen. Energy Research & Social Science (70). <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101667>.
- ⁶⁹ Rijksfinancien.nl. (z.d.). [voorjaarsnota 2023, bijlage 6. Klimaat]. <https://www.rijksfinancien.nl/voorjaarsnota/2023/1731894>
- ⁷⁰ NOS. (2022). Stop op subsidies voor stook van biograndstoffen voor warmte. <https://nos.nl/artikel/2426118-stop-op-subsidies-voor-stook-van-biograndstoffen-voor-warmte>
- ⁷¹ SER. (2020). Advies Biomassa in balans. <https://www.ser.nl/nl/Publicaties/advies-biomassa-in-balans>
- ⁷² Tweekamer.nl. (z.d.). [Antwoord op vragen van het lid Van Raan over biomassasubsidies die het kabinet tegen de afspraken in wil verstrekken] <https://www.tweekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2023Z10524&did=2023D32123>
- ⁷³ WKR. (2023). Wetenschap onderstreept noodzaak tot versterking klimaatbeleid. <https://www.wkr.nl/documenten/brieven/2023/08/29/wkr-brief-aan-eerste-en-tweede-kamer>
- ⁷⁴ IB0. (2023). Scherpe doelen, scherpe keuzes. IB0 aanvullend normerend en beprijzend nationaal klimaatbeleid voor 2030 en 2050. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-8a1597dba8caf5a78d9d3f61081602200722b66f/pdf>

- ⁷⁵ Overheid.nl. (2023). Kamerstuk 32813 kabinetsaanpak Klimaatbeleid. Brief van de Minister voor Klimaat en Energie. nr 1230. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32813-1230.html>
- ⁷⁶ Nu.nl. (2021). Ministerie liet advies minder vlees te eten bewust weg uit klimaatcampagne. <https://www.nu.nl/politiek/6156264/ministerie-liet-advies-minder-vlees-te-eten-bewust-weg-uit-klimaatcampagne.html>.
- ⁷⁷ Milieudefensie. (z.d.). Deze 29 bedrijven vragen wij om een klimaatplan. <https://milieudefensie.nl/klimaatplan/info/deze-29-bedrijven-vragen-wij-om-een-klimaatplan>
- ⁷⁸ Rijksoverheid. (z.d.). [belastingplannen voor 2024 op het gebied op klimaat]. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/belastingplan/klimaat/co2-prijs-elektriciteitssector>.
- ⁷⁹ De Nederlandse bank. (2021). Naar een wereldwijde beprijzing van CO2. <https://www.dnb.nl/algemeen-nieuws/dnbulletin-2021/naar-een-wereldwijde-beprijzing-van-co2/>
- ⁸⁰ FAO. (2023). The State of Food and Agriculture. Revealing the true cost of food to transform agrifood systems. [The State of Food and Agriculture 2023 \(fao.org\)](https://www.fao.org/publications/sofa-2023)
- ⁸¹ Rijksoverheid.nl. (z.d.). Sterke en duurzame landbouwsector in 2040. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aanpak-stikstof-natuur-water-en-klimaat/sterke-en-duurzame-landbouwsector-in-2040>
- ⁸² PBL. (2023). Afschaffen fossiele subsidies vooral nuttig als het energietransitie stimuleert. <https://www.pbl.nl/nieuws/2023/afschaffen-fossiele-subsidies-vooral-nuttig-als-het-energietransitie-stimuleert>
- ⁸³ TNO. (2021). Draagvlak voor een persoonlijk emissiehandelssysteem Resultaten van een vragenlijstonderzoek. <https://www.tno.nl/nl/newsroom/2021/06/draagvlak-systeem-emissies-consumenten/>
- ⁸⁴ Joop (2023). Superrijken betalen in Nederland nog minder belasting dan in de VS en veel minder dan de rest van de bevolking. <https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/superrijken-betalen-in-nederland-nog-minder-belasting-dan-in-de-vs-en-veel-minder-dan-gewone-burgers>
- ⁸⁵ Berekeningen op basis van data van SEI/ Oxfam (2019). De rijkste 10% van Nederland stootte in 2019 23 ton CO₂ per capita per jaar uit. Deze rijkste 10% was daarmee verantwoordelijk voor 24% van de nationale CO₂-uitstoot. De rijkste 1% stootte in 2019 51 ton CO₂ per capita per jaar uit en veroorzaakte daarmee 5% van de Nederlandse uitstoot. De 50% met de laagste inkomens in Nederland stootte in 2019 5,7 ton CO₂ per capita per jaar uit, en veroorzaakte daarmee 29% van de totale emissies in Nederland. De rijkste 1% stoot 51/5,7 = 8,9 (bijna 9 keer) zoveel CO₂ uit als de armste 50%. De rijkste 10% stoot 23/5,7 = 4 keer zoveel uit als de 50% met de laagste inkomens in Nederland.
- ⁸⁶ Oxfam Novib brengt momenteel samen met een aantal Nederlandse onderzoekers in kaart wanneer je bij de top 1% en 10% inkomensgroepen van Nederland behoort. Hier komen een aantal keuzes bij kijken, bijv. welke definitie van inkomen je aanhangt, en daarmee welke inkomensstromen je meeneemt in je berekening, maar ook of je naar inkomen per individu of huishouden kijkt. We verwachten deze cijfers in 2024 te kunnen publiceren. In de tussentijd refereren we naar de [World Inequality Database \(WID\) Income Comparator tool](https://www.oxfam.org/en/research/world-inequality-database-wid-income-comparator-tool), zodat je toch een indicatie hebt in welk inkomenspercentiel je zit, in Nederland, in Europa en in de wereld. Uitgaande van een eenpersoonshuishouden (dat geen eigen huis bezit en geen aandelen heeft) zit je bij een belastbaar inkomen vanaf ca. 7.000EUR/maand bij de top 10% Nederlanders met het hoogste inkomen. Voor de top 1% Nederlanders met het hoogste inkomen is dat ongeveer 16.000EUR/maand. NB: de drempelwaarde is afhankelijk van heel wat variabelen, en nog belangrijker van welke inkomensdefinitie je neemt. Waar SEI rekent met Bruto Nationaal Product per hoofd van de bevolking, rekent WID met belastbaar inkomen per volwassen individu. Voor meer informatie over de verschillende inkomensdefinities: voor SEI zie de [methodologische verantwoording](#); voor WID zie de [Methodology pagina](#).
- ⁸⁷ IPCC. (2023). Synthesis Report of the IPCC sixth assessment. https://report.ipcc.ch/ar6syr/pdf/IPCC_AR6_SYR_LongerReport.pdf. p.23
- ⁸⁸ Global Commission on Adaptation. (2019). Adapt Now: A Global Call for Leadership on Climate Resilience. https://gca.org/wp-content/uploads/2019/09/GlobalCommission_Report_FINAL.pdf
- ⁸⁹ UNEP. (2023). Adaptation Gap Report 2023. <https://www.unep.org/resources/adaptation-gap-report-2023>
- ⁹⁰ WEF. (2023). Climate change is costing the world \$16 million per hour: study. <https://www.weforum.org/agenda/2023/10/climate-loss-and-damage-cost-16-million-per-hour/>
- ⁹¹ Oxfam. (2023). Climate Finance Shadow Report 2023. <https://policy->

practice.oxfam.org/resources/climate-finance-shadow-report-2023-621500/

- ⁹² OECD. (2022). Statement by the OECD Secretary-General on climate finance trends to 2020. <https://www.oecd.org/environment/statement-by-the-oecd-secretary-general-on-climate-finance-trends-to-2020.htm>
- ⁹³ Debt Justice. (2023). Lower income country debt payments to hit highest level in 25 years. <https://debtjustice.org.uk/press-release/lower-income-country-debt-payments-set-to-hit-highest-level-in-25-years>
- ⁹⁴ Jubilee Debt campaign. (2021). Lower income countries spend five times more on debt payments than dealing with climate change. https://jubileedebt.org.uk/wp-content/uploads/2021/10/Lower-income-countries-spending-on-adaptation_10.21.pdf
- ⁹⁵ Oxfam-inschatting op basis van diverse bronnen. Zie ook: Oxfam. (2023). Climate Finance Shadow Report 2023. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/climate-finance-shadow-report-2023-621500/>
- ⁹⁶ UNEP. (2023). Adaptation Gap Report 2023. <https://www.unep.org/resources/adaptation-gap-report-2023>
- ⁹⁷ Oxfam-inschatting op basis van diverse bronnen. Zie ook: Oxfam. (2023). Climate Finance Shadow Report 2023. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/climate-finance-shadow-report-2023-621500/>
- ⁹⁸ Zie voor verdere uitleg: [methodologische verantwoording](#)
- ⁹⁹ IMF. (2023). Fiscal Monitor. Climate Crossroads: Fiscal Policies in a Warming World. <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2023/10/10/fiscal-monitor-october-2023>
- ¹⁰⁰ The Guardian. (2022). 'Polluters must pay': UN chief calls for windfall tax on fossil fuel companies. <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/20/un-secretary-general-tax-fossil-fuel-companies-climate-crisis>
- ¹⁰¹ Publicatieblad van de Europese Unie. (2022). Verordening (EU) 2022/1854 van de Raad van 6 oktober 2022 betreffende een noodinterventie in verband met de hoge energieprijzen. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=OJ:L:2022:261l:TOC>
- ¹⁰² Overwinstbelasting: de winst die je als bedrijf overhoudt na een 'redelijke' uitbetaling aan de aandeelhouders. Wat 'redelijk' is, is een politieke vraag.
- ¹⁰³ Oxfam International and Action Aid. (2023). Big business' windfall profits rocket to 'obscene' \$1 trillion a year amid cost-of-living crisis; Oxfam and ActionAid renew call for windfall taxes. <https://www.oxfam.org/en/press-releases/big-business-windfall-profits-rocket-obscene-1-trillion-year-amid-cost-living-crisis>
- ¹⁰⁴ Client Earth. (z.d.). Greenwashing Files: Shell. <https://www.clientearth.org/projects/the-greenwashing-files/shell/>
- ¹⁰⁵ Global Witness. (2023). Energy giant Shell misleading US authorities, investors and the public by labelling fossil fuels as "renewable". <https://www.globalwitness.org/en/press-releases/energy-giant-shell-misleading-us-authorities-investors-and-the-public-by-labelling-fossil-fuels-as-renewable/>
- ¹⁰⁶ IEA, IRENA, UNSD, World Bank, WHO. (2023). Tracking SDG 7, The Energy Progress Report, 2023. <https://www.who.int/publications/m/item/tracking-sdg7--the-energy-progress-report-2023>
- ¹⁰⁷ IEA. (2023) Scaling up Private Finance for Clean Energy in Emerging and Developing Economies. <https://www.iea.org/reports/financing-clean-energy-in-africa>
- ¹⁰⁸ Ibid
- ¹⁰⁹ OECD. (2022). Climate finance and the USD 100 billion goal: Insights to date and opportunities looking ahead. <https://www.oecd-events.org/cop27/session/f9ead97c-4e49-ed11-819a-000d3a45c4a7/climate-finance-and-the-usd-100-billion-goal-insights-to-date-and-opportunities-looking-ahead->
- ¹¹⁰ Het Nederlandse Bruto Nationaal Inkomen als percentage van het totale BNI van de Annex 2 landen maal \$100 miljard.
- ¹¹¹ Oxfam Novib-inschatting op basis van: <https://www.government.nl/documents/reports/2022/04/04/mobilised-private-climate--biodiversity-finance-report-2021>
- ¹¹² OECD (2022). Aggregate Trends of Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries in 2013-2020. <https://www.oecd.org/finance/aggregate-trends-of-climate-finance-provided-and-mobilised-by-developed-countries-in-2013-2020-d28f963c-en.htm>
- ¹¹³ Onderliggende data komt uit HGIS-jaarverslagen (2011-2022) en HGIS-nota's (2023-2024).

<https://www.rijksfinancien.nl/archief>

- ¹¹⁴ Overheid.nl. (2022). Kamerstuk. Invoering van een tijdelijke solidariteitsbijdrage (Wet tijdelijke solidariteitsbijdrage). Gewijzigde motie.
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36235-13.html>
- ¹¹⁵ Oxfam. (2023). Payment Overdue. Fair ways to make polluters across the UK pay for climate justice. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/payment-overdue-fair-ways-to-make-polluters-across-the-uk-pay-for-climate-justi-621539/>
- ¹¹⁶ OECD. (2023). Development Co-operation Report 2023. Debating the Aid System.
https://www.oecd-ilibrary.org/development/development-co-operation-report-2023_f6edc3c2-en
- ¹¹⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken. (2023). Homogene Groep Internationale Samenwerking 2024. (HGIS-nota 2024).
<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/begrotingen/2023/09/19/hgis---nota-homogene-groep-internationale-samenwerking-rijksbegroting-2024/hgis-nota-hgis-rijksbegroting-2024.pdf>
- ¹¹⁸ AIV. (2023). Klimaatrechtvaardigheid als noodzaak.
<https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2023/10/26/klimaatrechtvaardigheid-als-noodzaak>
- ¹¹⁹ Government.nl (2021). Netherlands to phase out public funding for new fossil fuel exports.
<https://www.government.nl/latest/news/2021/11/08/netherlands-to-phase-out-public-funding-for-new-fossil-fuel-exports>

CREDITS

- Foto p.4. Greta Thunberg – Credits: Andreas Hellberg. Published under CC BY-SA 4.0 Deed | Attribution-ShareAlike 4.0 International | Creative Commons
- Foto p.4 Eric Njuguna – Credits: Oxfam
- Foto p.4. Marinel Sumook Ubaldo – Credits: Shawn Exilus / Oxfam
- Foto p.4. Pavel Martiarena – credits: Leslie Searles/ Oxfam
- Foto p.12 Mumbai – credits: © Johnny Miller/Unequal Scenes
- Foto p.33. Klimaactivisten van de Pacific Islands Students Fighting Climate Change (PISFCC) – Credits: Alliantie voor een advies over klimaatrechtvaardigheid
- Graphs design - maan identity.design.content
- Report design – Roy Vink / Oxfam Novib

OXFAM NOVIB

Oxfam Novib is onderdeel van Oxfam International, een confederatie van 21 organisaties. Samen zijn we de grootste internationale beweging tegen ongelijkheid en werken we in meer dan 80 landen.

www.oxfamnovib.nl or www.oxfam.org.

Oxfam America (www.oxfamamerica.org)

Oxfam Aotearoa (www.oxfam.org.nz)

Oxfam Australia (www.oxfam.org.au)

Oxfam-in-Belgium (www.oxfamsol.be)

Oxfam Brasil (www.oxfam.org.br)

Oxfam Canada (www.oxfam.ca)

Oxfam Colombia (www.oxfamcolombia.org)

Oxfam France (www.oxfamfrance.org)

Oxfam Germany (www.oxfam.de)

Oxfam GB (www.oxfam.org.uk)

Oxfam Hong Kong (www.oxfam.org.hk)

Oxfam IBIS (Denmark) (www.oxfamibis.dk)

Oxfam India (www.oxfamindia.org)

Oxfam Intermón (Spain) (www.oxfamintermon.org)

Oxfam Ireland (www.oxfamireland.org)

Oxfam Italy (www.oxfamitalia.org)

Oxfam Mexico (www.oxfammexico.org)

Oxfam Novib (Netherlands) (www.oxfamnovib.nl)

Oxfam Québec (www.oxfam.qc.ca)

Oxfam South Africa (www.oxfam.org.za)

KEDV (www.kedv.org.tr)